
EL PRIMER FRANQUISME A PINEDA DE MAR (1939-1953)

FRANCESC BONASTRE I SANTOLÀRIA

RESUM

El primer franquisme a Pineda de Mar és una aproximació històrica del govern, el partit polític, la societat, l'economia i el lleure en aquesta població des del 1939 fins al 1953. Aquest article pretén fer unes pinzellades d'aquests factors en aquests anys de dictadura franquista a la localitat, recuperar en part la memòria del passat i intentar comprendre i donar a conèixer el que va passar, per fer un acte de justícia a tots els que van lluitar per la Segona República.

Políticament, el franquisme a Pineda va ser un retorn en principi del caciquisme, el qual va posar les bases del nou estat amb una sèrie de continuïtats d'abans de la Segona República, va anul·lar els ideals i la pràctica democràtica i, el que és pitjor, va fer oblidar els que van lluitar en el costat republicà i va fer que els seus parents tinguessin por de recordar-los i reivindicar-los.

PARAULES CLAU

Franquisme, Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET y de las JONS), nacionalcatolicisme, autarquia.

ABSTRACT

The First Francoism in Pineda de Mar is an historical approach of the government, the political party, the society, the economy and the leisure in this population from 1939 to 1953. This article tries to make comments about these factors in these years of pro-Franco dictatorship in the locality, to partly recover the memory of the past and to try to understand and to present what happened and to make an act of justice to all those fought for the II Republic.

Politically, the francoism in Pineda was a return at the beginning of the domination and influence of a cacique, which put the bases of the new state with a series of continuities of before the II Republic and it annulled the ideals and the democratic practices and, which is worse, made forget those that fought in the republican side and caused that their relatives were scared to remember them and to vindicate them.

KEY WORDS

Francoism, Traditionalistic Spanish Phalange and of the Meetings of Syndicalist National Offensive (FET and of the JONS), National Catholicism, Autarky.

El treball que presentem¹ pretén desenvolupar els factors polítics, socials i econòmics dels primers anys del franquisme a Pineda de Mar. Per començar, fem una breu pinzellada als anys de la Segona República, perquè sense algunes referències com són el conflicte polític i social no es podrien entendre alguns aspectes del franquisme a escala local. Com que l'objectiu principal és explicar aquests primers anys del franquisme, d'entrada, tractem el nou ordre polític amb l'estudi dels governs locals i de la Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET i de les JONS) i, també, parlem de l'Església en els àmbits general i local com a mitjà d'articulació social i com un altre poder concordant amb el franquisme. A continuació, donem unes notícies sobre com va afectar la repressió franquista la població de Pineda i, després, intentem exposar un element estructural com és l'economia a escala general i local i, d'altra banda, el teixit associatiu amb les seves activitats com un element d'articulació cultural. Per acabar, manifestarem les proposicions deductives que creiem que sintetitzen aquests anys de dictadura.

INTRODUCCIÓ

No vam investigar els anys transcorreguts des del 1931 fins al 1939 perquè ja hi havia un treball fet per Jordi Amat i Teixidó.² En aquest llibre, en primer lloc hi ha una introducció general. Després, es desenvolupa la gestió municipal (política i economia) des de l'època de Primo de Rivera fins al final de la Guerra Civil. D'una banda, es parla de proveïments, de la societat i de la cultura, i de l'altra, dels atacs nacionals, les defenses, les lleves, els desertors, etc. Finalment, es donen unes pinzellades del francofeixisme.

Els eixos principals serien correctes, i també bona part de les explicacions. Així, en els anys abans de la dictadura de Primo de Rivera, la figura de Manel Serra i Morret —de la Unió Catalanista, afiliat després al PSOE i un dels promotors de la Unió

1. Aquest text és una síntesi —ja que hem fet una investigació més o menys continuada— de dos treballs de doctorat per a la Universitat de Barcelona i d'una comunicació que vaig fer per a les III Jornades de Joves Historiadors i Historiadors, organitzades per l'Associació de Joves Historiadors i Historiadors de la Universitat de Barcelona, el Museu d'Història de Catalunya i la Universitat de Barcelona (Barcelona, 13, 14 i 15 de març de 2003). El primer treball, *La Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET y de las JONS) a Pineda de Mar*, va consistir en l'estudi de les actes de la FET i de les JONS a Pineda, des del 1951 fins al 1961, i de les artificials eleccions municipals de la democràcia orgànica del règim franquista. El segon, *La Història que coneixem*, va ser un intent frustrat d'intentar englobar totes les facetes del primer franquisme, des del 1939 fins al 1953. La comunicació presentada a les esmentades III Jornades de Joves Historiadors i Historiadors, Jordi GIBERT (2004), «El franquisme a Pineda de Mar: El retorn del caciquisme?», *Actes de les III Jornades de Joves Historiadors i Historiadors*, Barcelona, Museu d'Història de Catalunya, Afers, va mostrar la relació entre el poder polític i els moviments socials, i com el poder polític primer dominava els moviments socials i després els controlava.

2. Jordi AMAT I TEIXIDÓ (1995), *Pineda entre dos temps, 1931-1939*, Ajuntament de Pineda de Mar.

Socialista de Catalunya— seria cabdal per oposar-se al caciquisme, primer, i per començar els primers anys de la Segona República. El conflicte entre republicanisme i conservadorisme aniria augmentant i els primers enfrontaments es mostrarien els anys 1934 i 1936, i tot acabaria amb l'entrada de les tropes italianes —aliades dels nacionals de Franco o dels militars que es van rebel·lar contra la Segona República— i la creació del nou ordre franquista a Pineda.

Malgrat això, l'estudi de Jordi Amat creiem que té unes deficiències, perquè, tot i que va consultar diverses fonts (arxius, biblioteques i fonts orals), el fons que sembla que va investigar més va ser els llibres d'actes municipals. D'altra banda, dels quinze testimonis, més o menys, que va entrevistar, tres van ser alcaldes —un ho va ser accidentalment— durant el franquisme, i són els que més va utilitzar per a qüestions importants sobre la República. Per tant, hi ha uns errors i una visió poc imparcial dels fets. En primer lloc, no hem sabut trobar res a *La Veu de Catalunya*, del 17 de gener de 1934 (núm. 11730), sobre possibles amenaces de mort a Joan Tutó, que és un dels tres alcaldes entrevistats per Amat, o de notícies que fessin referència a Pineda. Joan Tutó,³ que va ser regidor de la Lliga des del 1934 fins al juliol de 1936, probablement va estar empresonat després del 19 de juliol de 1936 al castell de Montjuïc i a la presó Model durant vuit mesos i després es va refugiar al poble de Tortellà fins que es va acabar la guerra. Tot seguit, es va presentar a les autoritats franquistes que el van portar a Figueres per comprovar la seva declaració. Apareix a Pineda com a delegat d'investigació i informació de la FET i de les JONS l'abril de 1939, i com a cap local, el juny del mateix any. Serà el segon alcalde del franquisme, però no constarà a les actes de la FET i de les JONS fins als anys seixanta, i va ser un dels entrevistats per Amat.⁴

En segon lloc, J. Amat no diu res de vagues durant els Fets d'Octubre de 1934, però a la correspondència ens va aparèixer un full que demanava els antecedents polítics i socials sobre una persona, i la resposta era que havia estat un dirigent anarcosindicalista que s'havia destacat abans de l'alçament militar en una vaga a l'empresa Reig i Tutó, el mes d'octubre de 1934, i que havia volgut inculpar Joan Tutó d'haver estat present en la proclamació de l'Estat Català. Segons el testimoni de Francisco Morell Montsant, a la fàbrica Guri, de gèneres de punt, va haver-hi una vaga abans de la guerra, cosa que va fer que es traslladessin a Malgrat de Mar. Francisco Morell, que al padró de 1935 consta com a dependent, era meritori/administratiu de l'esmentada fàbrica Guri⁵ de gèneres de punt. Era de la quinta de 1936, va

3. Joan Tutó era soci de la fàbrica de punt Reig i Tutó. Al padró de 1935 es diu que es dedica al comerç.

4. La major part de les notícies biogràfiques dels personatges estan extretes del llibre esmentat de Jordi Amat i Teixidó (1995), de la correspondència de l'Arxiu de Pineda i de les diferents relacions per a l'elecció de regidors trobades a la sèrie d'eleccions municipals.

5. Isidre Guri havia estat cap d'Unió Patriòtica durant la dictadura de Primo de Rivera.

anar al front d'Aragó i va passar a zona nacional,⁶ on va entrar a la FET i de les JONS (*Primera Bandera de Catalunya*). Va arribar a Pineda l'agost de 1939, i és bastant probable que des del juny de 1939 fos el delegat d'investigació i informació. Consta a les actes de la FET i de les JONS des del 1951 fins al 1958, i en alguna de 1961. El seu oncle, José Morell Aragonés, era secretari canceller de la catedral de Girona i estava relacionat amb el Sindicat Catòlic Agrícola. Segons el testimoni de Francisco Morell, després del 19 de juliol de 1936, el seu oncle el van venir a buscar a casa seva i el van portar a l'Ajuntament elements de la Confederació Nacional del Treball (CNT)⁷ i després, un altre oncle, Ramón Morell, va fer pressió i el van deixar anar, però va ser un dels dos capellans de Pineda (l'altre seria Juan Itchart Pimás) que va ser tancat amb Juan Tutó a Montjuïc i finalment a la presó Model.

Pel que fa a la repressió a la rereguarda, Amat va utilitzar el *Questionario*, que segons diu està a l'Arxiu de la Parròquia, i tres testimonis. Nosaltres no hem utilitzat la primera font i, pel que fa a la segona, els principals entrevistats ja eren difunts. Però a la correspondència hi ha esborranys i documents oficials que, concordant més o menys amb Amat, desenvolupen altres coses. Pel que sabem, després del 19 de juliol de 1936 i com a conseqüència del cop d'estat militar, es van produir els fets següents: l'església parroquial va ser, en part, cremada, com així ho van ser també les quatre ermites de la població. També van ser enderrocades en part les dues creus del terme. De detinguts a Pineda hi ha una llista on n'apareixen vuit; d'aquests, tres van estar tancats al convent col·legi de les dominiques i haurien estat Francisco Goñi Casas —futur delegat de la comissió d'excaptius proposat pel cap local Tutó;⁸ consta en les actes del Consejo Local de la FET y de las JONS de Pineda des del 1951 fins al 1961—, Joaquín Buscató Roig —que serà membre de la primera Comissió Gestora franquista designada per l'alcalde— i Jaime Ribera Mora. Els altres cinc van estar empresonats al castell de Montjuïc i a la presó Model de Barcelona i haurien estat Juan Tutó Lluelles, Jaime Comas Casas —que tenia una fusteria, era vocal de la junta d'Unión Patriótica (UP) i estigué a la presó des del 24 de desembre de 1936 fins al 22 de maig de 1937; era el pare de José i de Maria Comas Arenillas, delegada de la «Sección Femenina de la FET y de las JONS», l'any 1941—, José Comas Arenillas, José Morell Aragonés i Juan Itchart Pimás. Respecte als assassinats, efectivament van ser tres les víctimes: Antonio Doltra Masferrer —mossèn de la parròquia de Pineda, fundador principal del Centre Cultural i Recreatiu de Pineda—, Boguña Pallés —empresari tintorer que va tenir conflictes amb els treballadors durant la República; era de la Confede-

6. El van portar a l'Acadèmia Militar de Saragossa i va ser avalat per Francisco Ballester Durlán i Francisco Boadas Marques. Aquest tenia una empresa de gèneres de punt i era propietari de terres, béns que van ser col·lectivitzats. Era de la Lliga, regidor des de 1934 i alcalde gestor des de 1935. Possiblement va anar a Sant Sebastià.

7. Entre aquests hi havia Bartolomé Gómez Viudez.

8. El 6 juliol de 1939.

ración Española de Derechas Autónomas (CEDA) i va ser regidor en el Bienni Negre— i Juan Martorell Comas —que va reclamar les seves terres col·lectivitzades per la CNT.

ELS ÒRGANS DE PODER FRANQUISTA: L'AJUNTAMENT I EL PARTIT POLÍTIC

L'Ajuntament

L'entrada a Pineda dels militars rebels a la Segona República va suposar la supressió automàtica de totes les estructures polítiques i socials que havia representat el règim republicà. Així, el govern franquista és un nou govern que no té res a veure amb el republicà, però que està construït per persones del govern d'abans de la República o per gent oposada a les reformes socials i econòmiques d'aquesta i que va tenir un paper en els governs durant aquell període (principalment, en el Bienni Negre, la revolució i la Guerra Civil). El govern franquista a Pineda, de 1939 a 1953, es divideix en comissions gestores i en governs fets per l'anomenada *democràcia orgànica* de Franco. Les comissions gestores van ser dues, que sapiguem,⁹ i el personal polític que en formava part va ser molt diferent d'una a l'altra. De la segona Comissió Gestora als governs fets per la democràcia orgànica no hi va haver gaire diferència pel que fa al personal polític, i la forma d'elecció de l'alcalde i els regidors només va ser un canvi artificios.

La primera Comissió Gestora la va constituir Valerio Comas Bohils, el qual va ser designat alcalde pel general comandant del Raggrupamento Carristi O. M. S., el 3 de febrer de 1939. Valerio Comas era un propietari de terres —de vinya— que havia estat regidor (1902-1904), primer tinent d'alcalde (1904-1906) i alcalde per designació del governador durant la dictadura de Primo de Rivera (1924-1930). El senyor Comas va nomenar els altres regidors, els quals eren més o menys de la seva generació: Francisco Ballester Carrencá —primer tinent d'alcalde, propietari de terres (patates i vinya) que va ser col·lectivitzat després del 19 de juliol de 1936, el fill del qual havia passat a la zona nacional i després va ser un dels capitosts de la FET i de les JONS—; Enrique Noguera Casulleras —segon tinent d'alcalde, president del Casal Pinedenc durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera i exadministrador (en el padró de 1935 consta com a escrivent) del Sindicat Agrícola de Pineda—; José M. Bertomeu Garriga —regidor síndic i metge, apareix en les actes de la FET i de les JONS l'any 1960 i 1961, probable delegat d'Auxilio Social després d'Asunción Sabornit—; Pedro Marqués Ripoll —exercia el comerç i havia estat vinculat a la Lliga i va ser regidor en el primer ajuntament republicà, apareix en les actes de la FET i de les JONS des del 1951 fins al 1959—; Juan Camps Riera —havia estat president del Sindicat Agrícola en els últims mesos de la dictablanda i en els primers de la República, probablement tenia terres a Hortsavinyà que foren col·lectivitzades després del 19 de juliol de 1936 i és el pare de Montserrat Camps Casas, tercera delegada de la Sec-

9. No hem pogut mirar la documentació de l'Arxiu del Govern Civil de Barcelona.

ció Femenina l'any 1955—; Joaquín Ripoll Pujolar —havia format part de l'Agrupació Industrial de Pineda el 1933—; Joaquín Maresma Corbera —havia estat tresorer del Centre Cultural i Recreatiu de Pineda (catòlic) el 1930 i havia estat regidor pel Partit Radical el 1935; era fabricant de gèneres de punt i la seva empresa va ser col·lectivitzada, i el 1948 va ser jutge de pau—; Joaquín Buscató Roig; Joaquín Itchar Pimás —tenia una botiga, va ser delegat de la Central Nacional Sindicalista el desembre de 1940, i el seu germà és un dels mossens empresonats a Montjuïc—, i Vicente Pousa Nogueres —jornaler.

Valerio Comas, ja de bon principi, va convocar els simpatitzants de la FET i de les JONS per assumptes d'importància¹⁰ —probablement perquè s'organitzessin— i també es va fer càrrec de totes les terres col·lectivitzades després del 19 de juliol de 1936 per retornar-les als seus propietaris,¹¹ i per a això va crear una comissió depositària de béns agrícoles formada per ell, pel secretari de l'Ajuntament, per un representant de la Falange, per Joaquín Basart Maresme —agricultor i regidor durant l'època de Primo de Rivera— i per José Illa Puiggermançal —pràctic i regidor durant la dictadura de Primo de Rivera. D'aquests temps no sabem gaire cosa més,¹² ja que en el llibre d'actes del Ple no es va escriure res més i l'altre llibre està desaparegut. Però per altres fonts hem observat que la feina principal de l'Ajuntament era el compliment d'ordres i la resposta dels informes politicosocials demanats generalment sobre persones lleials a la República. L'alcalde tenia el poder executiu i els regidors tenien alguna missió concreta ordenada per l'alcalde; quan aquest volia fer vacances només havia de sol·licitar-ho a la Comissió amb temps, llavors deixava el càrrec al primer o segon tinent d'alcalde.

La segona Comissió Gestora es va constituir el 9 de setembre de 1940 i va representar un canvi important del personal polític respecte a l'anterior. En primer lloc, les persones que en formaven part majoritàriament eren més joves, d'una altra generació, i tenien molt poc en comú amb les anteriors, exceptuant alguns lligams familiars. En segon lloc, tots eren membres de la FET i de les JONS. Aquesta segona Comissió va tenir poques incidències; va haver-hi canvis, però el grup principal de

10. Arxiu Municipal de Pineda de Mar (AMPM), Alcaldia (bans, edictes...), sèrie 1.3 (1939-1953), ordre de l'alcalde del 6 de febrer de 1939: «Se ruega a todos los simpatizantes con la Falange Española, Tradicionalista y de las JONS, se sirvan pasar al local del Tivoli a las 6 de esta tarde para asuntos de importancia».

11. AMPM, Alcaldia (bans, edictes...), sèrie 1.3 (1939-1953), ban de l'alcalde el 3 de febrer de 1939: «Todas las tierras colectivizadas desde este momento a los dueños que de ellas eran antes de 19 de julio de 1936. Todas las plantas sembradas en dichas tierras y productos recolectados anteriormente que provienen de las mismas quedan a disposición de mi autoridad».

12. Només tenim notícies de dos nomenaments per a dues comissions: el 19 de juny de 1939, el cap provincial de la Comissió de Subsidi al Combatent nomena Francisco Ballester Carrencá, però el 17 d'agost, el governador civil nomena José Alabau Mercader, empresari d'una fàbrica de gèneres de punt. I el cap de la FET i de les JONS, Tutó, va nomenar Francisco Goñi Casas com a cap de la Comissió d'Ex-captius.

persones que va tenir influència en el govern eren Juan Tutó Lluelles, Jaime Pujadas Durlán, Francisco Ballester Durlán i Francisco Morell Montsant.¹³

Estava formada per Juan Tutó Lluelles, Luis Roca i Puig —primer tinent d'alcalde i forner de professió, probablement va passar a zona nacional; va ser delegat d'excombatents i cap de milícies de la FET i de les JONS i apareix en les actes de l'any 1951, però no per gaire temps; torna a aparèixer en una acta del 1961—; Lorenzo Mas Mercader —segon tinent d'alcalde; era electricista i va ser campaner de l'església de Pineda—; Francisco Morell Montsant; Juan Soler Casadevall —agricultor que vivia en una casa de camp; estava afiliat a l'Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos i a la FET i de les JONS i és bastant probable que hagués passat a la zona nacional—; Sebastián Horta Noguera —havia fundat el Casal Pinedenc i era soci del Centre Cultural; havia estat de la Lliga i va ser director de la fàbrica Martorell i Janer (al padró de 1935 consta com a escriptor); també fou delegat de premsa i propaganda de la FET i de les JONS—; Domingo Maresma Maresma —propietari de terres que segurament van ser col·lectivitzades i és possible que fos empresonat al convent de les dominiques; va ser de la FET i de les JONS com a mínim fins al 1961—; Francisco Ballester Durlán —fill de Francisco Ballester Carrencá, havia passat a la zona nacional i apareix com a delegat d'excombatents i com a cap de milícies de la FET i de les JONS, i també com a delegat sindical i president de l'Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos; va ser el cinquè alcalde franquista (accidental), un dels entrevistats per J. Amat—, i José Roigé Castella —va ser delegat accidental d'investigació i informació de la FET i de les JONS, i fou encarregat de la Junta de Llibertat Vigilada i secretari de la junta política de la FET i de les JONS,¹⁴ com a mínim, des de 1951.

L'alcalde tenia el poder executiu, encara que a partir del 5 de febrer de 1943 va delegar part de les seves funcions quan es van crear les comissions de Foment, Hisenda i Cultura; aquesta última havia estat ordenada pel governador civil, el 17 d'abril de 1942, i creada el 25 del mateix mes i any. El president era Sebastián Horta, i el ponent designat pel governador era Jaime Pujadas Durlán —propietari de terres col·lectivitzades durant la guerra, havia estat membre del Sindicat Catòlic Agrícola i vicesecretari del Centre Cultural i Recreatiu (catòlic); quan va esclatar la guerra estava fent el servei militar i és probable que passés a la zona nacional, va ser delegat de l'Organización Juvenil (després, Frente de Juventudes) i cap local de la FET i de les JONS, i també tercer alcalde del franquisme (un dels entrevistats per J. Amat). El vocal va ser Juan Soler.

13. De fet, els tres primers, a més de ser alcaldes —Francisco Ballester ho va ser accidental—, van tenir una continuïtat als plens municipals, a les comissions permanents o a la FET i de les JONS fins al 1976.

14. Segons s'informa en les actes de les reunions del Consejo Local del Movimiento de la Jefatura Local de la FET y de las JONS de Pineda (1951-1960) (AMP.M).

Les comissions estaven formades per quatre membres, un dels quals era el president. La Comissió de Foment la formaven: Francisco Morell (president), Luis Roca, Sebastián Horta i Juan Soler. La Comissió d'Hisenda la formaven José Roigé (president), Francisco Morell, Sebastián Horta i Juan Soler. La Comissió de Cultura la formaven Jaime Pujadas, Sebastián Horta, Lorenzo Mas i Domingo Maresma. Les incidències que trobem d'aquesta segona Comissió Gestora són les següents: Luis Roca no consta en el Llibre d'actes des del 31 de desembre de 1942, i el 9 de maig manifesta i justifica que per motius de salut no pot continuar, però sí que ho farà com a delegat d'excombatents; Jaime Pujadas, el 27 de setembre de 1946, diu que ha estat rellevat del càrrec de delegat local del Frente de Juventudes (FJ) i que per tant no pot ser regidor, però la resta li demana que continuï per la vacant de Luis Roca, i així ho fa; Jorge Horta Noguera, germà de Sebastián Horta i nou delegat del FJ, passa a ser regidor el 23 de novembre de 1946; Jaime Pujadas, el 5 de setembre de 1947, sol·licita la dimissió per motius de feina. Hi ha una sèrie de cartes sobre el cas. Una primera carta, escrita a mà i en català als seus amics del consistori, en la qual exposa els motius de la dimissió i demana perdó per si ha ofès algú. Una segona carta, de 24 de setembre de 1942, en la qual es fa referència al càrrec de delegat del FJ, que havia ocupat des del 7 de juliol de 1939; dimiteix del càrrec el desembre de 1946 (?), però continua com a regidor perquè hi ha la vacant de Luis Roca. I, finalment, una tercera carta, de l'alcalde al governador civil, del 29 de novembre de 1947, en què proposa Joaquín Onna Garriga (possiblement era industrial) per a regidor, el qual pren possessió del càrrec el 7 d'abril de 1948.

Les derrotes de l'Alemanya nazi van fer que el franquisme iniciés una sèrie de reformes per evitar que els aliats el comparessin amb el feixisme. Així, es va fer la Llei de bases de règim local de 17 de juliol de 1945, que suposa l'anomenada *democràcia orgànica* amb les eleccions municipals de 1948 i 1951. També es va fer el referèndum per la Llei de successió de 1947. Però tot aquest desenvolupament polític no va significar cap canvi cap a la democràcia; el referèndum de 1947 per la Llei de successió volia manifestar que es retornava cap a la normalitat, i per això es va representar com a monarquia sense monarca. Pineda tenia un districte únic de quatre seccions; el nombre d'electors era de 2.293 i van exercir el dret a vot 2.079 votants. D'aquests, van votar «Sí» 1.190; «No», 38, i en «Blanc/Nul», 51. Així que van votar el 90 % dels electors. D'aquests, el 86 % van votar «Sí», el 2 %, «No», i en «Blanc», el 2 %. El 10 % dels electors es va abstenir.

Les dades ens mostren un triomf clar del «Sí», però si analitzem en conjunt les eleccions, l'èxit es posa en qüestió. D'entrada, o es votava «Sí» o «No», i si es votava aquesta última opció, realment, què es votava? D'una banda, els membres de la mesa electoral eren el resultat de les propostes de l'alcalde i de la FET i de les JONS. I de l'altra, el col·legi electoral probablement no tenia cabines per poder votar secretament i el vot era obligatori; i per votar era imprescindible la targeta blanca de la cartilla de racionament per poder-hi anotar: «votó». També hi havia certificats que

justificaven el vot, probablement per rebre el sou. Així, els electors probablement havien d'agafar la papereta de vot al col·legi electoral i marcar-la dintre del recinte, i la papereta s'havia de doblegar, no es posava en un sobre, i com que el vot era obligatori, de quatre meses electorals, tres van assenyalar d'una manera o altra els que no havien votat.

Les eleccions municipals de 1948 i 1951 pràcticament no es van fer. De fet, dubtem que es fessin eleccions fins als anys setanta. La cosa era simple, en les eleccions municipals s'havia d'elegir regidors pel sistema de terços (familiar, sindical i corporatiu —entitats econòmiques, culturals i professionals—). A Pineda, tot fa pensar que els candidats eren proposats per quatre regidors o exregidors del mateix municipi. En primer lloc, no cal dir que les persones representades eren addictes al règim i que eren militants de la FET i de les JONS, de la Central Nacional Sindicalista (CNS), d'Acción Católica (AC), etc. En segon lloc, a les actes de proclamació de candidats del terç familiar de 1948, com que el nombre de candidats era igual que el de regidors que havien d'elegir-se, van ser proclamats regidors sense votació Juan Tutó Lluelles, Francisco Morell Montsant i Joaquín Onna Garriga.¹⁵ Pel que fa al terç sindical, les certificacions enviades pels organismes sindicals no són superiors al nombre de regidors que s'han d'elegir i, per tant, la junta declara innecessària la votació i són proclamats José Bombehi Recasens, que havia estat regidor de la Lliga del 12 d'octubre de 1934 al 17 de febrer de 1936, era del ram tèxtil i estava relacionat amb la fàbrica de punt Paulino Moreno; Joaquín Itchart Pascual i José Soler Casadevall —propietari agricultor, probablement va passar a zona nacional. En relació amb el terç corporatiu, van ser elegits de la manera següent: en primer lloc, s'havia rebut una carta d'Arenys de Mar, el 21 de novembre, que demanava una llista de nou noms perquè el governador civil donés el seu vistiplau i la retornés a Pineda. En segon lloc, el 5 de desembre es va fer la votació, i l'acta, i efectivament hi havia nou candidats, dels quals van rebre sis vots cadascun dels tres primers de la llista. Això suposa divuit vots, que són els membres de la junta municipal i els candidats que es presentaven. Els proclamats són Francisco Ballester Durlán, José Pagés Palau —era mecànic i tenia una part d'un garatge que va ser col·lectivitzat; probablement era excombatent i consta a les actes de la FET i de les JONS des de 1951 fins a 1961—, i José María Vidal Casas —era comerciant i probablement va lluitar amb el Tercio de Nuestra Señora de Montserrat; apareix en les actes de la FET i de les JONS l'any 1960.

L'alcalde va designar per a primer tinent d'alcalde Francisco Morell, i per a segon, Francisco Ballester. A Francisco Morell li va delegar les àrees d'Hisenda i Cultura. A Francisco Ballester, l'Àrea de Foment. Els vocals de la Comissió d'Hisenda eren José María Vidal i José Bombehi. Els de la Comissió de Foment eren

15. AMPM, Eleccions municipals, sèrie 10.1 (1934-1976), acta de proclamació de candidats del terç familiar, de conformitat amb l'article 21 del Decret de 30 de setembre de 1948, en relació amb l'article 29 de la vigent Llei electoral (14 de novembre de 1948).

Joaquín Onna i José Soler. Els de la Comissió de Cultura eren José Pagés i Joaquín Itchart.

De l'any 1951 és interessant veure com Juan Tutó va ser substituït per Jaime Pujadas; el governador civil era el que controlava directament el representant del govern local i era el cap provincial del *Movimiento* (FET i de les JONS), i per això podia cessar l'alcalde. Però calia que el subdelegat provincial portés i lliurés personalment el nomenament de Jaime Pujadas durant un ple municipal? Sabem que Juan Tutó, el 8 de gener de 1947, havia presentat la dimissió al Govern Civil i que no en va informar els regidors fins al 14 de març; volia dimitir per motius de salut i és possible que tingués problemes de visió, però, en aquest cas, com és que podia «interpretarse exteriormente de discrepancias políticas y desavenencias en los asuntos políticos y municipales de la villa, cosa que siendo incierta existe el deber de evitar»,¹⁶ i com es pot explicar que des del 7 de gener fins al 29 de maig de 1953 no assistissin a les reunions Juan Tutó, José María Vidal, José Bombehi, José Soler i José Salichs? I, d'altra banda, com s'explica que, encara que hi assistissin i signessin (des del 3 de juliol de 1953 fins al 7 d'abril de 1954), en el llibre d'actes posi que era en primera convocatòria quan era en segona? L'única hipòtesi està basada en el testimoni de Francisco Morell:

En els anys 50 a l'*Hermanad Sindical de Labradores y Ganaderos* van armar un lío els Noguera —Enrique i Melcior Noguera Mateu (Administrador del Sindicat Agrícola durant la dictadura de Primo de Rivera)—, Ballester i Pujades. A conseqüència d'això va venir el canvi d'alcalde. Baralles al sindicat per conquerir el *mando*. Ésser director del sindicat era una bicoça. Pujades potser no venia. Li vaig dir a Ballester que feia coses que no estaven bé i, coses seves, em va amenaçar.¹⁷

És interessant relacionar aquests fets amb la reunió extraordinària del «Consejo Local de la FET y de las JONS» de 29 de desembre de 1952; d'una banda, el cap local —Jaime Pujadas— va manifestar que els nous carnets de militant que s'havien rebut valien set pessetes i no sis, com a conseqüència de les baixes que s'havien produït des de la seva sol·licitud i que abans de donar alguns carnets demanaria informació a la junta provincial per veure què havia de fer. I de l'altra, el delegat local de la Confederación Nacional de Sindicatos (CNS) —Ballester— va fer constar la seva protesta per la falta d'assistència a les reunions del Sindicat i als consells locals d'alguns dels seus membres sense haver-se excusat.

El 21 d'octubre de 1951, es va declarar regidors renovables Joaquín Onna, Joaquín Itchart i José Pagés. El 3 de febrer de 1952 es va constituir el nou consistori; l'al-

16. AMPM, Llibres d'actes del Ple, sèrie 1.2.1, Administració general, núm. 36 (14/3/1947).

17. Extracte de l'entrevista realitzada l'1 de març de 2001.

calde va designar Francisco Morell primer tinent d'alcalde i regidor síndic, i Francisco Ballester, segon tinent d'alcalde. Morell presidia les comissions d'Hisenda i Cultura, i Ballester, les comissions de Foment, Governació i Sanitat. Els vocals d'Hisenda eren Juan Tutó i José María Vidal. Els de Foment, José Soler i José María Morell Montsant —germà de Francisco Morell i regidor pel terç corporatiu; consta a les actes de la FET i de les JONS des de l'any 1952 fins al 1958. Els de Cultura, Enrique Marqués Ripoll —era fuster segons el padró de 1935 i apareix a les actes de la FET i de les JONS el 1951; el seu germà era Pedro Marqués, i el seu oncle, Enrique Marqués Pujol (empresari forner que va tenir problemes laborals durant la República)—, i José Bonbehi (o Bombehi). I, finalment, els de Governació i Sanitat eren José Salichs Coll —regidor pel terç sindical, també és un dels que apareix en les actes de la FET i de les JONS l'any 1961— i Enrique Marqués.

Des del 1939, l'Ajuntament, com a entitat institucional, va intentar una normalització de la vida anterior a la Guerra Civil, però els problemes econòmics del règim franquista i el desenvolupament de la Segona Guerra Mundial ho van impedir. En primer lloc, l'autarquia econòmica va tenir com a conseqüència que a la població li manquessin alguns articles de primera necessitat (pa, sucre...) i faltessin matèries primeres, com ara cotó i electricitat —hi va haver restriccions des de 1945 fins a 1950, o més, i el 14 de febrer de 1950 l'Ajuntament va adquirir dos llums de benzina per a les oficines municipals. En segon lloc, l'autarquia va facilitar l'estraperlo i/o un abús per part d'alguns comerciants que, a més, eren persones de confiança del règim local. La gent que feia estraperlo era diversa, però cal remarcar que els que eren sancionats generalment eren els intermediaris o els petits estraperlistes sense una posició econòmica i social destacable, perquè els mitjans i grans estraperlistes eren addictes al règim i moltes vegades formaven part dels òrgans de poder del franquisme. En tercer lloc, les condemnes de l'ONU van tenir com a conseqüència que el govern municipal manifestés la seva adhesió infrangible al cabdill Franco. D'altra banda, es pot observar un canvi a partir de 1943 pel que fa a la disminució de citacions dels jutjats militars i a la demanda d'informes sobre persones.

En els pressupostos de l'Ajuntament, de l'any 1939 al 1949, no s'observen grans canvis; l'increment de diners s'efectuarà a partir de l'any 1951. On es destinaven més diners era a la partida de personal o administració, per a vigilància i per a obres, i on es destinaven menys diners era a sanitat, beneficència i instrucció. La sanitat només va ser incrementada des de l'any 1940 fins al 1942, per motius de desinfecció i per despeses de cementiri. La beneficència es va fer des de l'any 1939 a través de l'Auxili Social, posteriorment es va instituir una partida fixa per a aquesta qüestió, que va anar augmentant a poc a poc, excepte entre els anys 1943 i 1946. La instrucció pública pràcticament no va incrementar el pressupost, però a partir de 1943 va augmentar el destinat a la conservació de monuments històrics (!); així, trobem constància de donatius per a la construcció de la basílica de Montserrat (1944); per ajudar a la reconstrucció del temple parroquial i la capella de la Mare de Déu de Gràcia

(1946), i encara per a la reconstrucció del temple i de la capella i creus de terme (1947).

Com hem dit anteriorment, les eleccions municipals no es devien fer fins als anys setanta. El 21 de novembre de 1960, a l'Acta del Consejo Local de la FET y de las JONS, es manifesta que «para el tercio de representación por cabezas de familia han sido proclamados candidatos y también concejales, por la aplicación del Art. 55 dos camaradas previamente propuestos por algunos concejales sin recurrir a las engorrosas elecciones que son causas de discordias y odios en otros pueblos». El 1966 es tornen a repetir els mateixos fets, i també el 12 de gener de l'any 1976, en què Francisco Ballester Durlán, Jaime Pujadas Durlán, Juan Tutó Lluelles i Domingo Maresma Maresma «Haciendo uso de las atribuciones que se les confiere el artículo segundo, número dos, apartado c) del Decreto 3230/1975 de 5 de diciembre del Ministerio de la Gobernación, tienen a bien proponer candidato a José Aragonés Montsant —industrial tèxtil— para el cargo de alcalde de ésta localidad, que en la actualidad lo viene ejerciendo».¹⁸ Ho era des de l'any 1966.

El partit polític

El franquisme només va tenir un partit polític i aquest fou la Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET i de les JONS). De l'any 1939 al 1951 només hem trobat documentació sobre aquest partit en les sèries de correspondència i eleccions municipals. També s'han trobat notícies en les diferents carpetes d'entitats, en els programes de festa major del poble i, finalment, en les entrevistes a membres del partit. Això suposa que tenim un coneixement aproximat d'aquests anys, però a pesar d'aquest fet creiem que podem explicar força coses encara que no podem assegurar, per exemple, qui va ser el primer cap local del municipi. L'organització local de Pineda de la FET i de les JONS estava formada pel cap, el secretari, el tresorer i els delegats locals de serveis (Sección Femenina, Obras Sociales —Auxilio Social—, CNS, FJ, Información e Investigación, Prensa y Propaganda, Excombatientes i el cap local de milícies). El personal polític de la FET i de les JONS estava format majoritàriament per persones de l'antiga Lliga o afins a aquest partit, o de l'antiga Unión Patriótica (UP), de la Confederación Española de Derechos Autónomos (CEDA), per persones que havien estat represaliades, per familiars dels morts en combat pels republicans després de l'aixecament militar del 19 de juliol de 1936 (excaptius, viudes, orfes) i per excombatents del bàndol franquista.

Pel que fa al càrrec de cap local, el primer a tenir-lo possiblement va ser Reñe,¹⁹ des de febrer fins a maig-juny de 1939. Juan Tutó, des de juny de 1939 fins

18. Súplica adreçada al president de la Junta Municipal del Cens Electoral [AHMPM, Elecciones municipales, sèrie 10.1, caixa 223, expedient 6 (1975-1976)].

19. Jordi Amat creu que era ell, i segons el testimoni de Francisco Morell ho va ser. Tenia una casa d'estiu a Pineda.

al 20 d'octubre de 1951, i Jaime Pujadas, a partir d'aquesta data fins al 13 de novembre de 1959. De secretari, l'any 1951 apareix José Roigé; el càrrec apareix des del 29 de maig de 1939, però no hem desxifrat la signatura. A tresoreria, Francisco Buscató Cassola, que havia estat secretari de l'Agrupació Industrial de Pineda el 1933, i tresorer de la Lliga el 1934, i tenia un forn (era del ram de l'alimentació de la CNS i és probable que hagués tingut problemes laborals durant la República); apareix a les actes de la FET i de les JONS des de 1951 fins a 1961. A premsa i propaganda hi havia Sebastián Horta, que fou substituït el 26 de gener de 1953 per Enrique Marqués. A la Sección Femenina, la primera delegada fou, segurament, Maria Comas Arenillas;²⁰ després hauria estat Mercedes Pérez Sánchez (apareix el 17 d'abril de 1955; segons el diari de la biblioteca, Maria Comas encara ho era el 27 de març de 1946), i, finalment, Montserrat Camps, que substituï la darrera l'octubre del mateix any. La primera delegada de l'Auxilio Social va ser, probablement, Asunción Saborit —hi ha un rebut del 26 de maig de 1936 [sic], en què signa ella com a delegada (era viuda de Vilardell)—;²¹ després, possiblement ho fou José M. Bertomeu.²² L'any 1952 apareix Ramón Vilardell Saborit, fill d'Asunción, que era farmacèutic i quart alcalde del franquisme. Al Frente de Juventudes (anteriorment, Organización Juvenil), trobem Jaime Pujadas, des del 1939 fins al 27 de setembre de 1946; després trobem Jorge Horta, fins als anys cinquanta. A Información e Investigación hi havia Juan Tutó, fins a l'abril-maig de 1939; després, Francisco Morell. I a Excombatents i de cap de milícies, Luis Roca, que fou substituït per Francisco Ballester el 26 de gener de 1953.²³

Pel que fa a la CNS, segurament el primer delegat local fou Juan Llorens Torres, gran propietari de finques i advocat, que havia estat regidor de 1906 a 1910 i jutge de pau de 1912 a 1924, i esdevingué el president de la Lliga a Pineda i regidor per aquest partit de febrer a octubre de 1934, i alcalde gestor d'octubre de 1934 a maig de 1935; també havia estat president i fundador del Sindicat Agrícola de Pineda, i després del 19 de juliol de 1936, se li va requisar el cotxe i les seves terres van ser col·lectivitzades. Apareix el 4 de març de 1940, per la qual cosa podria haver estat el segon delegat, en lloc del primer, que hauria pogut ser Enrique Noguera; després podrien haver estat Joaquín Itchart o Juan Iglesias Juliá, antic president de la Lliga i

20. Segons Jordi Amat, la primera delegada hauria estat Maria Comella Puguriguier, nascuda a Barcelona i esposa del doctor Bertomeu. Tanmateix, la documentació i el testimoni de Montserrat Camps diuen que Maria Comas tenia el càrrec el 28 de novembre de 1941.

21. Era farmacèutic i tenia una farmàcia, i probablement era un *caído nacional*.

22. El 14 d'octubre de 1940 hi havia un administrador local, però no hem pogut desxifrar la signatura. Signava per ordre en el lloc del delegat en les cartes adreçades a l'alcalde. En els comptes de donatius signava com si fos el delegat. El 1940 José María Bertomeu representava Auxilio Social en una postulació.

23. Segons Jordi Amat, el primer cap de milícies era Ramón Bombehi (Bonvehí?) Recasens, però hi ha documentació, a la correspondència, que diu que el 16 d'agost de 1940 era delegat d'Educación y Descanso (CNS), i que Luis Roca era cap de milícies el 28 d'abril de 1942.

un dels fundadors del Casal Pinedenc; segons el testimoni de Montserrat Camps, era el delegat els anys quaranta o cinquanta. A partir de 1951, va ser delegat Francisco Ballester Durlán, el qual hauria estat el secretari de la CNS durant tot el temps anterior a aquest any.

La CNS, a part del delegat local, tenia uns delegats per cada branca de producció; a Pineda, la principal producció era la de la pagesia i, per això, l'Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos, probablement, va ser la més important, a pesar que altres branques com era el comerç, la indústria i la pesca també tinguessin un cert paper en l'economia local (sobretot la indústria tèxtil i el sector hotelier, a partir dels anys seixanta). El primer president de l'Hermandad va ser, segurament, Francisco Boadas Marques, el qual va ser substituït, l'any 1952, per Francisco Ballester, que tenia com a secretari Jaime Pujadas.

De la FET i de les JONS és interessant assenyalar que les reunions no eren regulars, que els membres entrevistats d'aquest partit parlen de reunions informals o de falta de reunions, tot i que hi ha les actes del «Consejo Local de la FET y de las JONS» des de l'any 1951 fins a l'any 1961, que en aquests anys d'actes van faltar a les reunions un exalcalde i excap local (que encara era regidor i després va tornar a ser cap local) i quatre regidors (tres dels quals apareixen l'any 1961 en una acta). Tot això és interessant perquè aquestes persones són les mateixes que no assistiren durant uns mesos a l'Ajuntament, a partir de gener de 1953, i si hi afegim, a més, els testimonis orals, tenim com a conclusió que hi va haver un conflicte intern, probablement causat per una qüestió econòmica d'abastaments, però no es pot eliminar un conflicte polític i, així, explicariem l'embolic dels Noguera (Enrique i Melcior) amb Ballester i Pujadas, i el d'aquests amb Juan Tutó i la resta dels regidors que no consten en les actes del «Consejo Local de la FET y de las JONS», ni en les actes de l'Ajuntament. Teòricament, la CNS, i l'Hermandad com a part d'ella, controlaven els abastaments; de fet, el delegat local d'abastaments era l'alcalde, el qual depenia del delegat de zona a Calella. La CNS també organitzava activitats socials i hi participava —balls, concerts, esports i, sobretot, teatre i sardanes—, generalment mitjançant la secció d'Educación y Descanso, creada oficialment l'agost de 1940.

La FET i de les JONS de Pineda va dependre de la *Jefatura* d'Arenys de Mar fins a l'any 1946,²⁴ el Frente de Juventudes de Pineda en fou dependent uns quants anys més. La dependència era jeràrquica; així, el governador civil, la provincial de Barcelona i la comarcal d'Arenys de Mar eren les superioritats de Pineda; la contribució de la delegació local de Pineda s'efectuava mitjançant la presència de militants a les concentracions comarcals, etc., i mitjançant un pagament de diners. La seu de la FET i de les JONS era la casa de Manel Serra i Moret, que va ser confiscada per responsa-

24. El 13 de setembre de 1946, l'alcalde comunicava als regidors que s'havia rebut una comunicació d'Arenys [AMP, Llibre d'actes del Ple, núm. 36].

bilitats polítiques.²⁵ L'Auxilio Social, al principi, estava en un altre lloc; segons Montserrat Camps estava al carrer Mar (potser a Can Payeres). Josep Juli i Batallé²⁶ diu que estava a la finca de la senyora Carmela, i després a Can Comes; també diu que hi hagué en aquest lloc una petita presó i el magatzem de la CNS per a abastaments (confirmat per Francisco Morell). Finalment, però, també s'ubicà a la casa de Serra i Moret. L'abril de 1939 ja tenia un «comedor infantil y cocina de hermandad», i el 19 de desembre d'aquest any hi constaven unes cent persones. Després, va fer una tasca benèfica d'assistència (repartiment de menjar, de roba, assistència sanitària, etc.) a «ancianos, enfermos, viudas y niños». Els seus ingressos provenien de la *cuestación, los emblemas, la ficha azul* i el sorteig de paneres. Les despeses eren aliments (pa, carn, oli), pagar els rebuts dels comerciants, els medicaments, el material (emblemes) i el sou de l'encarregat de la recaptació. L'Auxilio Social probablement havia de fer una relació d'ingressos i despeses mensuals per a l'alcalde per tal que aquest «remita mensualmente a la Junta Provincial de Beneficencia».²⁷ L'Auxilio va continuar fent regularment la seva tasca fins al 1961-1963. El 1955 es va rebre menjar de Cáritas Americanas, a través de la Junta de Cáritas Diocesana de Acción Católica de Girona.

Tanmateix, cal preguntar-se si l'Auxilio Social era un organisme basat en la caritat voluntària. Creiem que no. Hi havia coaccions i sancions:

Mañana domingo se llevara a cabo la acostumbrada cuestación a beneficio de Auxilio Social. Se previene al público en general no rehúse se le imponga la chapa, de lo contrario se aplicaran las sanciones correspondientes;²⁸ «Toda persona que tiene recibos pendientes del pago de Ficha azul debe hacerlos efectivos antes del término de cinco días. De lo contrario cumpliendo órdenes superiores serán denunciados a las autoridades competentes. Este aviso se hace también extensivo a los que no hubiesen aún suscrito la Ficha azul, teniendo el mismo plazo para suscribirla»;²⁹ «Amparándose con la Orden Circular del Ministerio de la Gobernación de fecha 23 de mayo de 1942 y la Orden Circular de la Delegación Nacional de fecha 25 de Octubre de 1945; se recuerda que queda establecida la obligación de la entrega del emblema correspondiente de cada postulación a todos los concurrentes en establecimientos públicos, empresas, propietarios, clubes de todas clases, cafés, bares, fondas, hoteles, restaurantes, cines, teatros, bailes, en cuyo valor de entrada o consumación sea superior a 9,95 pesetas, deberán entregarlas forzosamente el emblema especial de 1 PTA. Los demás que no lleguen el emblema de 0,30 pesetas. Significando que los infractores de dicha ley serán severamente sancionados por el Gobernador Civil de la provincia. La norma de las postulaciones son quin-

25. La casa de Serra i Moret va ser ocupada parcialment per la FET i de les JONS, i per un particular, que tenia un contracte d'arrendament. En un full de la correspondència de 1939, aquesta casa apareix amb altres cases confiscades per responsabilitats polítiques.

26. Vegeu Josep Juli i Batallé (2005), *Breu història del meu barri: Carrer de Mar - Passatge Pare Coll, 1934-2004*, Pineda de Mar. També hi vam tenir una entrevista informal.

27. Ofici de la Junta Provincial de Beneficencia a l'alcalde, 17 de novembre de 1939.

28. Ban d'Auxilio Social, 20 de gener de 1940.

29. Ban d'Auxilio Social, 10 de desembre de 1940.

cenales, habiendo dos anuales una para el Frente de Juventudes y la otra para las juveniles de la Sección Femenina. Los asistidos de la Obra nada más podrán percibir que con especies como leche, carne, huevos, racionamiento de pan, nunca con metálico. El día 3 de cada mes se remite en la comarcal un estadillo para su curso en la comarcal de las operaciones registradas del mes anterior.³⁰

El franquisme volia un retorn a les tradicions de la grandesa imperial d'Espanya, però també volia construir un nou estat lluny del liberalisme parlamentari i per això va estructurar la societat jeràrquicament mitjançant un partit autoritari que coaccionés i formés d'acord amb el règim establert. Per coaccionar tenia el Servicio de Investigación e Información de la FET y de las JONS, i la CNS; el primer informava sobre persones i podia tractar fets polítics o econòmics del passat o del present: «Que en el día de ayer se sacrificó ganado porcino, y se vende a precios fuera de los mercados, sin sujetarse tampoco al racionamiento que debe existir»;³¹ «Durante el Glorioso Movimiento Nacional y a principios del mismo o sea durante el período del Comité de la FAI se le vio con arma larga».³² Antes y durante el Glorioso Movimiento, debido a su corta edad no figuraba en ningún partido político. Actualmente es ajeno al sentir Nacional-Sindicalista. Sus padres no han tenido en ningún momento significación política, habiendo observado buena conducta y moralidad. Dado el ambiente en que ha vivido puede concedérsele confianza limitada, ya que no ha hecho nada para probar su adhesión.³³ Creiem que els informes es feien a partir de declaracions de testimonis, probablement addictes al règim.

La CNS era una estructura sindical creada per controlar les reivindicacions dels treballadors. Per formar, la FET i de les JONS tenia el Frente de Juventudes i la Sección Femenina; el primer obligava els joves de 14 a 21 anys a presentar-se pel seu enquadrament o fer el servei premilitar, però des de 1941 ja hi va haver resistències individuals a l'obligatorietat tot i que tots els que no es presentaven eren «severamente sancionados»³⁴ i es feien informes de les baixes. Estava organitzat per edats i tenien delegats d'esports, material, etc. Feia educació política, educació física i conferències espirituals. També organitzava diverses activitats (balls, concerts, bàsquet, ciclisme, atletisme, etc.) durant la Festa Major de Pineda o en altres festivitats. L'Hogar del Frente de Juventudes es va inaugurar l'1 de febrer de 1959; en un principi estava a la casa de Serra i Moret, i després al carrer Ciutadans (actualment aquest lloc forma part de l'Ajuntament). Va dependre de la delegació comarcal d'Arenys com a

30. Ofici del delegat comarcal d'Arenys de Mar d'Auxilio Social al cap local de Pineda, el 22 de març de 1952.

31. Informe del delegat, el 28 de novembre de 1939.

32. Informe del delegat, el 5 d'abril de 1939.

33. Informe del delegat, el 14 de juliol de 1941.

34. Escrit del delegat local del Frente de Juventudes, el 17 d'abril de 1943, i de l'alcalde, el 26 de novembre del mateix any, per exemple.

mínim fins al 1957; el 17 de juny de 1956 es va fer una concentració comarcal a Pineda, i el programa era aquest: a les 8.30, missa de campanya a la plaça de les Mèlies. A les 9.15, «Izar banderas y consigna». A les 10.00, lliçó del dia pel cap local de Calella i tancament de l'acte pel cap local de Pineda. A les 11.30, campionats de bàsquet, handbol i tir. A les 13.00, partit de bàsquet de primera categoria entre Orillo Verde i Pineda. A les 16.00, festival de cultura i art «al estilo de nuestros Fuegos de campamento». A les 17.30, «Arriar banderas, oración en la cruz de los caídos» i retorn dels joves als seus llocs d'origen.³⁵

És interessant veure com el maig de 1957 hi ha una publicació del Frente de Juventudes de Pineda, *Queremos*, que probablement va ser l'única publicació del franquisme local i probablement només va tenir un número.³⁶ De les informacions que hi ha, creiem útil assenyalar, d'una banda, que hi havia trenta-cinc afiliats entre *flechas* y *cadetes*, i de l'altra, que hi havia una queixa relacionada amb certa descomposició del règim a escala local, però que probablement és un exemple del que passava a escala general; sota el títol *Hay algo que no funciona*, textualment, es diu:

Es persistente la indolencia en cumplir, quienes llevan sobre sí la tremenda responsabilidad del mando, el avivar constante y eficazmente la permanencia de nuestra doctrina en el alma de nuestros militantes. Su indolencia es, o será desastrosa para la pervivencia y desarrollo de nuestro ideario nacional-sindicalista. ¿Qué hay de esos Consejos Locales del Movimiento que de tales sólo conservan el nombre? Caducos e ineficaces hasta para cumplir el más modesto de sus cometidos: reunirse una vez al mes para mantener el contacto y la camaradería entre sus miembros. ¿Es posible que las Falanges locales vayan fortaleciéndose en lugar de ser una auténtica minoría en fase permanente de vegetación? Sin inquietud política y pleno convencimiento de su misión, todo lo que se construya será endeble y falso, será para ir tirando como vulgarmente se dice, y eso es tan nocivo que debe preocuparnos seriamente por tratarse del futuro de nuestro Movimiento. El hombre es el sistema y ello exige acometer con resolución casi espartana tan grave problema. ¿Qué piensa de todo ello nuestra Inspección Provincial del Movimiento?

Efectivament, a la reunió del Consejo Local del 10 de desembre de 1958, el cap local diu que la Inspección Provincial del Movimiento ordena les reunions mensuals, però a proposta d'un conseller s'acorda que se li proposi fer les reunions cada dos mesos. En la reunió de l'1 de febrer de 1959, el cap local diu que la resposta de la Inspecció és negativa i que les reunions s'han de fer cada mes. A pesar d'això, si seguim les actes, les reunions mai no es van fer cada mes. És més, l'any 1961, les actes del Consejo Local finalitzen. Si es van fer reunions que no consten en acta, o si després de 1961 van continuar les reunions, és una cosa que desconeixem, però que és bastant improbable.

35. Full de la Delegació del Frente de Juventudes d'Arenys de Mar.

36. *Queremos: Portavoz de la delegación local del Frente de Juventudes*, 1 any, núm. 1 (número extraordinari, maig de 1957), Pineda de Mar.

La Sección Femenina s'encarregava de formar les dones en el catolicisme i en la subordinació de la dona a l'home i, per tant, feia conferències espirituals i els ensenyava cuina i *corte y confección*. L'escola Hogar de la Sección Femenina es va inaugurar el 1944 i les seves activitats, a més de les ja esmentades, foren: *trabajos manuales, trabajos en paño, religión, floricultura, plancha, repujado, labores, nacional-sindicalismo, puericultura i economía doméstica*. La Sección Femenina també s'encarregava del Servicio Social i organitzava els balls folklòrics. Segons el testimoni de Montserrat Camps Casas,³⁷ que els anys cinquanta s'encarregava de l'escola d'art, es feien totes aquestes labors i la teòrica —diu que quan les noies li preguntaven si havia de donar aquesta matèria, ella contestava que explicaria un tros de la història d'Espanya. Segons ella, el Servicio Social va promoure la dona i ensenyava a moltes analfabetes; durava uns nou mesos. Pel que fa al local, diu que en un principi també estava a la casa de Serra i Moret, però que després va fer un recorregut de l'Ajuntament a Can Duran (galeries), on hi havia dues classes de maternitat i art, i després altre cop a l'Ajuntament i, finalment, a Can Comes, cap a l'any 1951.

Volem remarcar que ser membre de la FET i de les JONS, a més dels beneficis polítics i socials que comportava, tenia uns beneficis econòmics com ara descomptes als espectacles o al cinema i en les quotes que es pagaven als serveis d'esports del Frente de Juventudes o de la Sección Femenina. Finalment, diem que si els testimonis i la documentació apunten cap a una disminució gradual de les activitats i de l'estructura de la FET i de les JONS, podria ser així, però volem fer constar que això no va suposar l'eliminació d'aquest organisme, ja que va organitzar actes per a l'*Aniversario de la Liberación* de Pineda fins al 1975. El nombre de militants de la FET i de les JONS no el sabem, en realitat; hi ha relacions de persones, i una té unes tres-centes persones. Pel que fa a altres dades, tenim un certificat del 3 de novembre de 1954 del cap local, on es diu que un militant té el carnet 65 local. En les actes del Consejo Local com a molt consten uns quaranta-sis militants el 1959. Però creiem que és interessant comentar la continuïtat d'alguns membres fins als últims anys del franquisme. En una relació del Primer Consell Econòmic Sindical de la comarca de Calella, l'any 1968, consten: Juan Tutó Lluelles, com a cap local de la FET i de les JONS; Francisco Ballester Durlán, com a delegat local i com a president de l'Hermandad; Juan Iglesias Juliá, com a secretari sindical, i Jaime Pujadas Durlán, com a president del sindicat tèxtil. L'alcalde era José Aragonés Montsant.

UN ALTRE PODER CONCORDANT AMB EL PODER FRANQUISTA: L'ESGLÉSIA

La República era laica i l'Església no podia perdre el seu paper polític, social i econòmic en la societat espanyola. Per això, l'Església en primer lloc va donar suport als partits de dreta o d'ordre que estaven contra la Segona República o les reformes

37. Pineda de Mar, 11 de febrer de 2000.

polítiques i socials republicanes: «Al costat esquerre es veu l'obra de l'home contra Déu i contra la seva Església. Immoralitat, anarquia, ateisme, persecució, guerra. Tot això esclata en la terra i deixa sentir arreu els seus efectes. Al mig es veuen els enemics de Déu. Els ateus, les dones escandaloses, els comunistes, els heretges, els maçons, els sectaris».³⁸ En segon lloc, l'augment de la persecució religiosa ocasionada pels republicans després del dia 19 de juliol de 1936 va fer que l'Església donés suport al règim franquista. Finalitzada la Guerra Civil, l'Església i el poder polític van tornar a anar junts de la mà, però ara van desenvolupar el nacionalcatolicisme.

La unió de l'església de Pineda amb els òrgans de poder del règim franquista era intensa i es demostra en la celebració de tots els actes religiosos i polítics (Circumció del Senyor, Epifania, Sant Josep, Corpus Cristi, Ascensió del Senyor, Sant Pere i Sant Pau, Santiago, Tots Sants, Immaculada Concepció, Nadal, 18 de juliol, 31 de gener —*Aniversario de la Liberación* de Pineda—, Sant Joan Baptista, etc.), ja que es feien processons o misses on les autoritats (Ajuntament, FET i de les JONS —Frente de Juventudes—) tenien un paper, com ara el de gonfanoners i *cordonistas*. A més, les autoritats municipals de Pineda també participaven en actes religiosos d'altres poblacions, i és interessant assenyalar l'assistència del governador civil i cap provincial del *Movimiento* als actes d'importància. També és de remarcar la difusió que es feia de la utilització dels exercicis espirituals premilitars per explicar *lo que es ser hombre, lo que es ser cristiano y lo que es ser buen soldado* en els fulls parroquials.³⁹

El nacionalcatolicisme a Pineda es va difondre durant la reconstrucció de la parròquia de Santa Maria. Des de juny de 1939 una comissió pro-església-parroquial es va encarregar de la tasca d'arbitrar recursos per a la reconstrucció dels danys causats després del 29 de juliol de 1936. La comissió tenia com a secretari Jaime Pujadas. Encara que no era cap obligació, possiblement totes les famílies es van veure obligades a determinar una quantitat per contribuir en les obres de la primera etapa. El 31 de maig de 1940 hi havia un dèficit de 2.845,71 pessetes. El 19 d'abril de 1941, la junta de reconstrucció va reclamar la quantitat de 6.000 pessetes, o sigui, el 20 % del cost de les obres de reparació, a l'Ajuntament, i l'ens municipal va acordar destinar el superàvit de l'exercici últim com a subvenció (3.000 pessetes). A pesar de tot això, l'altar de la Verge no es va acabar fins al 1947, i la campana major no es va posar fins al 1948 (donació de l'Hermanidad de Labradores y Ganaderos). El 2 d'abril de 1948 es va explicar el projecte de reparació del sector església i carrers adjacents, per un import de 132.459,39 pessetes. El 29 d'agost de 1948 es va fer una tómbola a benefici de les obres de restauració del campanar, de les quals quedava pendent el coronament de l'exterior. Així, l'esmentada comissió, amb l'ajuda econòmica de l'Ajuntament, del bisbat i del poble de Pineda, va finalitzar les obres interiors i exteriors pels volts de l'any 1949.

38. *Full Parroquial*, 1 de gener de 1936, p. 3, església de Santa Maria de Pineda.

39. *Full Parroquial*, 1 de febrer de 1953, església de Santa Maria de Pineda.

Entre els anys 1941 i 1943, a Pineda es va crear i consolidar Acción Católica com a plataforma de col·laboració dels laics amb l'Església. Aquesta entitat estructurava una part de la seva feina a través dels cercles d'estudi, on els militants, guiats per la direcció del mossèn, parlaven sobre temes religiosos i socials. L'altra part era dedicada a les funcions teatrals i a les activitats esportives (atletisme, bàsquet). Acción Católica tenia quatre branques: per a homes i dones, i per a nois i noies (Juventudes de Acción Católica Española). Un dels membres de la Junta era José María Vidal Casas. Creiem que Acción Católica tenia el seu punt fort al Centre Cultural i Recreatiu de Pineda, i que va intentar competir amb el Frente de Juventudes, amb la Sección Femenina i amb la CNS (Educación y Descanso); no va poder fer gran cosa pel que fa al Frente de Juventudes o a la Sección Femenina, però sí que probablement va trobar una major col·laboració a l'Auxilio Social. També creiem que els seus membres no estaven gaire representats en els governs municipals, ni en la FET i de les JONS. A partir de l'any 1948, Acción Católica sembla que perdi pes social i que l'Asociación de Padres de Familia vagi prenent el relleu. A pesar de tot, l'any 1966 encara tenia membres.

LA REPRESSIÓ FRANQUISTA

La repressió franquista originalment va estar organitzada per l'exèrcit rebel o anomenat *nacional* i després per l'Estat o govern de Franco i pels seus òrgans de poder amb la col·laboració de l'Església. A Pineda, els mitjans repressius van ser l'alcaldia, la FET i de les JONS i la Guàrdia Civil de la zona.

Abans de finalitzar la guerra a Catalunya, les autoritats franquistes ja tenien informes dels republicans pel que fa a les persones que s'havien passat a la seva zona. D'una banda, hi havia els que estaven fent el servei militar quan va esclatar el conflicte i es van passar a la zona nacional o s'hi van trobar des del començament. De l'altra, tenim els que van ser cridats a files pels republicans i es van passar al bàndol franquista, i, finalment, tenim els que van anar, majoritàriament, a Sant Sebastià, o els que es van amagar a Catalunya en pobles que no eren els seus i que, d'una manera o altra, estaven en contacte amb la gent de Sant Sebastià o d'altres llocs de fora de Catalunya o en zona nacional o feixista. Del primer cas, probablement van ser pocs, entre els quals hi ha Jaime Pujadas. Pel que fa al segon cas, possiblement van ser uns quants, entre aquests Francisco Ballester i Francisco Morell. I del tercer, segurament van ser bastants, entre els quals, a Sant Sebastià, hi havia Francisco Boadas, els germans Lep (els Soler Casadevall de la casa pairal), Juli Guri —fill d'Isidre Guri—, Juan Llorens, etc., segons els testimonis de Francisco Morell i les memòries de Francisco Batallé Aragonés,⁴⁰ que era a l'Hospitalet de Llobregat el 1936 i va fugir

40. Francesc Batallé i Aragonès (s. a.), *Llibre de records*, facilitat per Josep Juli i Batallé (fotocòpies manuscrites). Francesc Batallé era mestre i havia estat secretari del Centre Cultural de Pineda el 1930; també era membre de la Federació de Joves Cristians de Catalunya.

a Mataró, i després a Calaf; quan va ser cridat a files va tornar a Mataró i es va presentar, i va anar a la batalla de l'Ebre amb voluntat de passar-se als nacionals; el 5 d'agost de 1938 el van fer presoner, quan s'hi volia passar; el dia 10 d'agost era al camp de concentració de San Marcos i després al camp de Santa Ana (a Lleó hi ha un barri que té aquest nom on hi va haver una fàbrica de pells que es va utilitzar amb aquesta finalitat),⁴¹ d'on va sortir avalat en direcció a Sant Sebastià. L'any 1943 era president de la Congregación de la Doctrina Cristiana a Acción Católica i regidor de l'Hospitalet de Llobregat l'any 1945.⁴² A Tortellà, s'hi va amagar Juan Tutó.

El 22 de març de 1939, el Ministerio de Orden Público. Delegación Especial para Información de Residentes Territorio Liberado demanava a l'alcalde de la població una sèrie d'informacions sobre persones, i aquest només va respondre a la relació de persones «más destacadas por su significación izquierdista». Eren catorze persones —pel que sabem, sis de la CNT i un de la Joventut Socialista de Catalunya—, de les quals en van executar una, tot i que hi va haver dos executats més que no consten en aquesta llista.

Els executats foren Joaquín Ortega Soler, José Navarro Toledo i Bartolomé Gómez Viudez. Joaquín Ortega Soler era mariner, però també podia treballar com a jornal·ler o a la fàbrica de Boguña —una font oral (J. M. I.) ens va dir que ell el va despatxar. Era anarquista i va ser acusat d'assassinat, com diu el full del 15 de febrer de 1939 del jutge de guàrdia; a la correspondència municipal, hi diu «miliciano y después soldado regular. Dicen que fue quien llamó a Boguña la noche en que éste fue asesinado».⁴³ Amat i Teixidó diu que és possible que l'ordre sortís de Luis Pérez (militant de la CNT, era un dels principals integrants del Comitè i representant a l'Ajuntament d'aquest sindicat, i era el primer de la llista dels catorze; probablement, ell i la seva mare treballaven per Valerio Comas). També hi ha un informe del delegat accidental del Servicio de Información e Investigación de la FET y de las JONS sobre Salvador Roura Rague, que diu: «domiciliado en Calella; se nos ha informado que antes del Glorioso Movimiento Nacional estaba afiliado al Partido Socialista, siendo uno de los más entusiastas. Se ignora si tomo parte o si fue inductor en el asesinato del Sr. Boguña, solamente se tiene informes de que en el mismo día en que dicho señor fué asesinado, el informado junto con otros individuos iban en un coche, el cual se paro precisamente frente al domicilio del Sr. Boguña, según parece por falta de gasolina. Que dichos individuos se dirigieron al comité rojo local y después de un rato de sostener una entrevista con los componentes de dicho comité, se dirigieron al puesto de gasolina, cuyo vales iba firmado por el comité rojo. Que una vez

41. Sobre això hi ha més informació a l'Arxivo Municipal de León.

42. Aquestes últimes dues notícies estan al llibre de Carles SANTACANA I TORRES (1994), *Victoriosos i derrotats: El franquisme a l'Hospitalet 1939-1951*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Centre d'Estudis de l'Hospitalet de Llobregat, p. 214 i 320.

43. Escrit a llapis en un dels fulls de la correspondència que preguntaven sobre seus els antecedents *político-sociales*.

obtuvieron dicho combustible desaparecieron con el automóvil con dirección otra vez para Calella». ⁴⁴ Que sapiguem, a Luis Pérez no el van executar a pesar de tots els càrrecs. José Navarro Toledo era jornalер i va ser detingut el 13 de novembre de 1940, era de la CNT. Va ser acusat d'auxili a la rebel·lió, i que sapiguem no tenia cap càrrec a la CNT. El seu germà Diego era el bibliotecari de l'Ateneu el 1934 i va ser acusat del mateix, però no el van executar; probablement a José Navarro el van assassinar (el març de 1943) perquè el seu altre germà, Rodrigo (desaparegut en combat), possiblement el van acusar de l'assassinat de Juan Martorell Comas. Bartolomé Gómez Viudez era jornalер i de la CNT, no hi ha cap acusació, encara que al seu germà Jaime Gómez Viudez (membre de la CNT i de la Junta de l'Ateneu el 1935) se l'acusa d'assassinat i auxili a la rebel·lió —al mateix temps s'ordena la presentació en el jutjat de Luis Roca i Francisco Ballester. ⁴⁵ De Bartolomé es diu que «patrullo largo tiempo. Dicen que acompaño a la casa del cura los que se llevaron a este para asesinarlo». ⁴⁶

Durant la guerra i el franquisme, per fer la classificació i repressió dels presoners republicans hi havia els camps de concentració i les presons. ⁴⁷ Als camps de concentració eren enviats els presoners de l'exèrcit republicà o els que es passaven a l'enemic per classificar-los; de Pineda, per exemple, hi ha presoners als camps d'Astorga (Lleó), Deusto (Biscaia), Aranda de Duero i Miranda de Ebro (tots dos a la província de Burgos). En aquests camps hi havia una comissió classificadora o tribunal classificador que s'encarregava de l'interrogatori dels presoners, de contrastar la informació que ja tenien —que provenia dels que s'havien passat amb anterioritat al bàndol contrari i de les delacions i confessions dels mateixos presos—, i una vegada ocupada Catalunya, també demanava o sol·licitava informació sobre «la conducta moral, pública, privada y político-social así como su actuación durante el Glorioso Movimiento Nacional, y con anterioridad a este», i si volien més informació demanaven als òrgans de poder franquista «si actuó como dirigente o dirigido, si desempeñó cargo alguno en las milicias rojas y lucho en los frentes de combate, si formó parte de alguna Checa o tribunal popular, si contribuyó de algún modo, con su persona o bienes, a la oposición del triunfo de Nuestras Armas, si intervino en mítines políticos o sociales, si pertenecía a algún partido encuadrado en el frente popular, y, en fin, concretando todos los actos subversivos que haya realizado así como los delitos comunes que haya cometido y personas que de los mismos pueden dar razón».

44. Informe per al jutge instructor del Jutjat Militar d'Arenys de Mar del delegat de Pineda, el 15 de maig de 1941.

45. Arenys de Mar, 25 de setembre de 1941.

46. Anotació a llapis en un dels fulls en què es pregunta sobre els seus antecedents *político-sociales*.

47. MUSEU D'HISTÒRIA DE CATALUNYA (COORD.) (2003), *Els camps de concentració i el món penitenciari a Espanya durant la Guerra Civil i el franquisme: Congrès* (21, 22 i 23 d'octubre de 2002, Museu d'Història de Catalunya, Generalitat de Catalunya, Universitat de Barcelona), Barcelona, Crítica, Museu d'Història de Catalunya.

Un dels que van estar en un camp de concentració va ser J. M. I.,⁴⁸ el qual van fer presoner per Nadal de l'any 1938, a la Granadella, i van portar al camp de concentració d'Aranda de Duero. Allà el van interrogar sobre la seva afiliació política, sobre qui havia estat el cap del comitè del seu poble, sobre què havia fet ell, etc. Al camp de concentració hi havia uns quatre mil o cinc mil homes, que estaven instal·lats en unes deu barraques envoltades per una xarxa de filferro espinós. Una de les activitats de cada dia era cantar el «Cara al sol», i els diumenges anaven a missa (el mossèn també els interrogava i preguntava si havien matat, etc.). A alguns presos els apallissaven. Hi havia batallons de treballadors i quan els necessitaven els avisaven. El mes d'abril o juny de 1939 va sortir en llibertat, després de ser avalat i haver comprovat que no hi havia càrrecs contra ell. Es va presentar a l'Ajuntament, on el van classificar l'agost d'aquell any, i després va haver de fer el servei militar.

Aquest testimoni algú el podria considerar partidari dels republicans, a pesar que era de la «quinta del biberó». No seria el cas de Francisco Batallé Aragonés, que era fidel a Franco i deia que el general no aprovaria la massificació i les condicions higièniques dels camps de concentració de San Marcos i Santa Ana. Que en primer lloc, caldria fer declaració de tots els que sap que han fet morts i robatoris, han registrat i pres bitllets de banc. També diu que n'hi ha que van sortir i que no van tornar més, i que suposa el pitjor; que n'hi ha que porten la cara inflada, que hi ha corporals de vara que donen cops, que molts que es creien avalats resulta que són acusats, i que com que es neguen a confessar la veritat, els és aplicada la llei del bastó. Finalment, que, segons els antecedents polítics, uns van a les files franquistes i altres són destinats a batallons de treballadors.

Els batallons de treballadors existeixen als camps des de novembre de 1939, data en què els camps són en la seva major part clausurats i es creen els Batallones Disciplinarios de Soldados Trabajadores.⁴⁹ A Pineda tenim dues referències que serveixen d'exemples: el primer és de novembre de l'any 1941, i procedeix del de Sondica (Biscaia), i el segon de novembre de 1942, de la Pobla de Lillet (Barcelona). En tots dos casos demanen encara a Pineda informes sobre la conducta política i social dels presoners. Estar en un camp de concentració no volia dir formar part dels batallons de treballadors, i els que estaven en els disciplinaris és probable que haguessin estat jutjats per tribunals militars i condemnats a estar en aquell lloc; però si era així, això no volia dir que un tribunal no sol·licités saber el seu parador. Aquest és el cas de José Mansantburgué: el 19 de febrer de 1941, l'alcaldia rep l'ofici del jutjat militar d'Arenys de Mar interrogant sobre el seu parador, i la resposta és que ha estat conduït per la Guàrdia Civil a Barcelona (al carrer Tallers) per ser enviat a un batalló de treballadors. Així, la Guàrdia Civil s'encarregava de la custòdia dels presoners i de la

48. Font oral contrastada amb documentació de l'Arxiu Municipal de Pineda (sèries de quintes i correspondència).

49. Per a un major coneixement del tema, vegeu el llibre de Javier RODRIGO (2005), *Cautivos: Campos de concentración en la España franquista, 1936-1947*, Barcelona, Crítica.

seguretat de Pineda. Durant aquells anys, la seu era al *Puesto de Calella* (Comandància de Barcelona) i, entre altres coses, també demanava informes polítics i socials a les autoritats locals.

Els tribunals militars que s'encarregaven de jutjar els presoners republicans de Pineda eren generalment de Catalunya, entre altres coses perquè podien recórrer a testimonis de la població. Trobem el jutjat militar d'Arenys de Mar (de l'Auditoria de Guerra de Girona), altres jutjats de l'Auditoria de Guerra de la IV Regió Militar i el jutjat de la Capitania General de la IV Regió. Però també hem trobat un jutjat militar especial de Madrid, de l'Auditoria de Guerra del Ejército de Ocupación. Aquest últim cas fa referència a Juan Tenas Riera, el qual segurament va ser condemnat a una pena no superior a sis anys. Sobre Tenas es comenta: «Nada antes del movimiento. En él se puso a las ordenes del Comité rojo, patrullo con arma y se dice si guiaba el auto que llevo a Boguña al lugar donde fue asesinado».⁵⁰ L'octubre de 1941, el van deixar anar de la presó cel·lular de Barcelona en llibertat condicional, amb l'autorització de l'alcalde de Pineda «mientras se le impida residir en esta población u otra cercana».⁵¹ Així, veiem que molts dels que van ser jutjats als tribunals van ser condemnats a penes de presó que es complien a la presó cel·lular de Barcelona o a la presó del partit judicial de Mataró, i bona part van ser posats en llibertat condicional abans de 1945, seguint l'ordre de 10 de juny de 1940, ja que les presons estaven abarrotades i la mortaldat era alta. Aquest és el cas de Leandro Montes Moreno, condemnat per auxili a la rebel·lió a quinze anys i deixat en llibertat condicional el 10 de juny de 1943, i que s'havia de presentar a la comandància de la Guàrdia Civil de Calella un diumenge sí i un altre no. Com veiem, això podia significar que s'hagués de presentar durant un cert temps davant de les autoritats, i també podia representar un bandejament de la població si així ho creien convenient els representants del poder local. Un cas semblant, que serveix com a exemple, és el de Pascual Bou Vilaró, que va ser deixat en llibertat provisional el 30 de setembre de 1939 pel jutjat militar d'Arenys de Mar, però s'havia de presentar davant l'alcalde cada deu dies,⁵² a pesar que «antes, era adicto al Gobierno del general Primo de Rivera, vicepresidente de Unión Patriótica y concejal». Però «Al advenimiento de la República formo en el Frente Popular. Propagandista a favor del Frente Popular». Per sort, no hi hagué «Hecho delictivo, ninguno».⁵³

La repressió franquista també va arribar als homes de mar; l'ajudant militar de marina del districte de Mataró va enviar una llista, amb informes del 27 de febrer

50. Escrit a llapis en un dels fulls en què es demana la seva conducta política i social.

51. «Los que suscriben, Alcalde y Jefe local de la FET y de las JONS y Comandante del Puesto de la Guardia Civil tienen el honor de informar: Que no ven inconveniente en que disfrute de libertad condicional el recluso», escrit adreçat al director de la presó cel·lular de Barcelona (Pineda, 7 d'octubre de 1941).

52. El jutjat no detallava els dies de presentació, és l'alcalde el que els dictava.

53. Escrit a llapis en un dels fulls en què es demanaven els seus antecedents.

de 1939, a l'alcalde dels pescadors «por si en ellos hubiera materia delictiva i perquè les sean recogidos, la libreta de inscripción con el permiso correspondiente para navegar hasta tanto se resuelva su situación».⁵⁴ No cal dir que en aquesta llista de setze persones no hi havia cap informe favorable; la majoria (nou) eren de la Unió General de Treballadors (UGT). Aquests informes remarcaven coses com ara les següents: «De izquierdas, contrario al Régimen, no se distinguió», «Rojo, era de la Junta de pescadores marxistas, quitó la parte correspondiente a los Patronos para ayuda de los rojos», «Obligado, aunque tampoco es adicto a las derechas. Formo parte de la Junta Directiva», «Indirectamente hacia cuanto daño podía a las derechas», «Rojo, no se distinguió por hallarse enfermo, pero es de malas ideas», «Perteneía a tres sindicatos digo comités y a la Junta del sindicato textil, llevando armas por las calles», «Bastante avanzado, sin que significara en esta localidad. Formaba parte de las Milicias», «Un charlatán con ideas bastante avanzadas, considerándole el director de todos ellos», «Significado izquierdista de los que más hablaba», «De izquierdas, formo parte de las milicias armadas, practico registros en domicilios de las derechas», «Anarquista, es detenido [És Joaquín Ortega]», «Significado de izquierdas, quiso quemar las barcas de los de derechas y matar a todos, es prisionero», «Vecino de Calella, marchó voluntario con los rojos desde el primer momento, se ignora su paradero y actuación. Vecino de Calella, perteneció al cuadro de defensa de la CNT y formó parte del comité colectivizador de pesca».⁵⁵

Creiem que la repressió franquista als homes i les dones del bàndol republicà fou més gran que l'efectuada pels revolucionaris després de l'aixecament militar contra la Segona República, i el que és pitjor és que sobre aquesta repressió no hi ha memòria històrica. És a dir, no sabem quants van estar als camps de concentració, o als batallons disciplinaris de soldats treballadors, o a les presons franquistes, ni quan de temps van estar en tots aquests llocs. Els noms de tantes persones, com ara els de José Lorente Parra, Manuel González, Jaime Clapés (tots al batalló disciplinari de soldats treballadors núm. 10) o Pedro Comas Fabrè, regidor d'Esquerra Republicana de Catalunya durant la República (a la presó cel·lular de Barcelona), no poden passar a l'oblit.

Altres formes de repressió van ser la confiscació «de los bienes de los organismos afectos al funesto Frente Popular»,⁵⁶ les depuracions de funcionaris —dels ajuntaments i mestres— i de farmacèutics, i les multes a ciutadans. Es van confiscar cases o finques a Juan Asensio (urbana), Miquel Clarà (urbana), Francisca Llorens (urbana i rústica), Sara Llorens (rústica i urbana), Manuel Serra (rústica), Joaquín Vilá (urbana).⁵⁷ La depuració de funcionaris dels ajuntaments en principi la feia el mateix

54. Ofici de l'ajudant militar de marina al comandant militar de Pineda, Mataró, 1 de març de 1939.

55. Ofici de l'ajudant militar de marina al comandant militar de Pineda, Mataró, 27 de febrer de 1939.

56. Full del Juzgado Especial de la Comisión Central de Incautación de Cataluña, adreçat a l'alcalde, en què se li demana que envii les actes de confiscació fetes, Barcelona, 12 de desembre de 1939.

57. Escrit oficial trobat a la correspondència municipal, que suposem que és la resposta a l'anterior.

Ajuntament; no hi ha gaires expedients d'aquells anys i falta un llibre d'actes. A pesar d'això, la majoria dels funcionaris haurien passat la depuració. Respecte als mestres, la depuració també la feia l'Ajuntament, però l'informe el demanava la Comisión Depuradora de Magisterio de Barcelona; si l'informe que es demanava era d'una dona (Rosa Sánchez Juan), també es demanava la conducta «del padre de familia». ⁵⁸ De mestres, creiem que van depurar Carmen Mercadé Calaf, perquè a pesar que hi ha un informe favorable, n'hi ha un altre de desfavorable, tots dos signats per l'alcalde el 13 de juliol de 1939. I és bastant probable que si no va ser depurada, almenys fos coaccionada, perquè amb un informe com aquest no hi havia gaires opcions: «Se manifestó izquierdista en política y hostil al catolicismo, acentuándose estas tendencias durante el dominio rojo en perjuicio de la educación moral y religiosa de sus alumnos; no hay noticia de que haya defendido el catalanismo ni el separatismo; tampoco se sabe que haya pertenecido a partido político alguno pero sí a la sindical UGT. El marido era carabinero en esta playa y poco antes de entrar en la población las tropas nacionales desapareció, sin que se le haya vuelto a ver». Els farmacèutics, els metges, els practicants i les llevadores tenien uns jutges instructors concrets per depurar les responsabilitats polítiques i socials; els farmacèutics en tenien un, i els metges, els practicants i les llevadores, un altre. Els interessats havien d'enviar les seves declaracions jurades, i el més segur és que els jutges instructors també demanessin informes a les autoritats locals per contrastar-les, com passava amb els mestres. Pel que fa a les multes, les sancions que s'imposen són diferents; en tot cas, el que és interessant és veure que també hi ha sancions «por insultar en forma grosera al Delegado Local Sindical de esa población y a los organismos del Nuevo Estado Español», el 27 de gener de 1942, i per «haber estado en forma irreverente ante la Iglesia y la moral pública durante la formación asistiendo a la Santa Misa», el 28 d'abril de 1942.

Finalment, hi ha la repressió cultural. A principi d'agost de 1940, i seguint ordres del governador civil, les persones que no entenien el castellà havien d'anar acompanyades a l'Ajuntament per altres que l'entenguessin. L'ús del català estava vigilat i no podia ser altra cosa que un símbol folklòric. I tot símbol de cultura que pogués significar una educació racional es va eliminar. Així, quan el 14 d'octubre de 1939 es va autoritzar la reobertura de la Biblioteca Popular de Pineda, des de la Secció de Cultura de la Diputació de Barcelona es van donar unes *Normas de selección de libros*. ⁵⁹ De manera que, «para la España renovada», tots els gravats pornogràfics, la literatura socialista, la comunista i la llibertària estarien prohibits. Però tot el que significués falta de respecte al «glorioso Ejército, a la unidad de la Patria, menosprecio de la Religión Católica y de cuanto se oponga al significado y fines de nuestra Cruzada Nacional» també estava prohibit i s'havia de depurar. La primera depuració

58. Ofici de la Comisión Depuradora del Magisterio de Barcelona a l'alcalde de Pineda, el setembre de 1939.

59. Segons el Diari de la Biblioteca, el dia 4 de novembre de 1939.

de la qual tenim coneixement va finalitzar el 30 de novembre de 1940, però l'11 de novembre ja havia arribat una altra llista de llibres per depurar. Del gener de l'any 1944, hi ha dues llistes de llibres depurats i enviats a Barcelona; entre altres autors, trobem Campalans, Coromines, Marx, Pi i Margall, B. Russell, Baroja, Darwin (*L'origen de les espècies*), Valle Inclán, Hegel (*La lògica*), Voltaire (*Càndid* i *L'ingenu*) i Montesquieu (*Cartes perses*). L'Espanya del franquisme es basava en la literatura del Siglo de Oro, en la Fiesta del Libro Español,⁶⁰ en la Fiesta de la Raza i el Descubrimiento de América, en Lepanto, Trafalgar y la Cruzada Española en el mar, en *Flechas y Pelayos*, en la Historia de la Cruzada Española, en les Orientaciones y Política de la España Nacional-Sindicalista, en les figures del *Movimiento*, etc. El diari de la biblioteca és prou explícit per veure la nova cultura, i com el mestre, el mossèn i les autoritats col·laboren en la seva difusió, després d'una primera negativa causada per incompatibilitats amb la feina i per una descoordinació en els actes.

L'ECONOMIA

L'àmbit de l'economia també ha estat poc investigat. Per acostar-nos a l'economia local d'aquells anys, la font principal que s'ha utilitzat és la correspondència municipal, a més d'altres fonts menors. El franquisme, en la primera etapa (1939-1959), va desenvolupar una economia autàrquica, basada en els règims feixista italià i nacionalsocialista alemany. L'autarquia econòmica o el nacionalisme autosuficient espanyol es va desenvolupar per mitjà del racionament de matèries i productes i una política d'intervenció (creació de l'Instituto Nacional de Industria i control estatal, entre d'altres, sobre els preus). Les possibilitats d'efectuar intercanvis amb l'exterior van començar a existir només a partir de 1946, amb l'acabament de la Segona Guerra Mundial i els acords econòmics establerts amb els Estats Units d'Amèrica (EUA), el 1953. És, però, una etapa de baixa productivitat i, per tant, la renda per càpita a l'Estat espanyol també ho és.

Pel decret de 20 de gener de 1939 es va crear el Subsidio al Combatiente, que es basava en l'aplicació d'impostos als comerços i sobre els articles que no fossin de primera necessitat. El resultat a Pineda de Mar va ser l'aplicació de sancions a aquells que no pagaven, però el més interessant és constatar que d'articles de primera necessitat no n'hi havia gaires. Probablement, es passava gana i, per això, el 30 d'agost de 1939, va haver-hi una epidèmia de febre tifoide a la població. Malgrat que hi havia gana, i malgrat les denúncies del Servicio de Información e Investigación de la FET y de las JONS, i les advertències de l'alcalde, s'especulava amb els preus, es feien apropiacions indegudes de productes de primera necessitat —com ara el su-

60. Per al 23 de maig de 1943, el programa era el següent: les poesies «El niño y el sauce» (J. Sala), «Marcha triunfal de la virgen capitana» i «Blasón del yugo y las flechas» (Ernesto La Orden Miracle), «Al pie de la cruz» (J. Ariza); la cançó popular catalana «La ploma de perdiu»; els jocs rítmics «Els bons treballadors», «El cuento a Margarita» (Rubén Darío), etc.

cre—, es venia pa de manera fraudulenta, per sota del pes, es venien productes al marge del racionament, etc. Avisos com aquests eren molt freqüents: «Habiendo llegado a conocimiento de esta alcaldía que se ha vendido carne a precio superior al de tasa y sin sujeción a racionamiento, llamo su atención para que no se reproduzcan estas infracciones de lo dispuesto por la superioridad sobre abastecimientos, cuya reiteración sería severamente sancionada»,⁶¹ «En la venta del pan no se cumplen con todo rigor las disposiciones vigentes».⁶²

La situació estava al límit i el govern local feia els possibles per dissimular-la; per això, l'alcalde, el 24 de gener de 1941, va demanar farina «que permitiera al vecindario comer pan el día 31 día de la liberación, el cual además de armonizar con la celebración constituiría una pequeña compensación para los vecinos de Pineda que en su mayoría carecen en absoluto de pan y en el transcurso de varias semanas tan solo un par de veces han podido probarlo».

Segurament, també es devia intentar controlar la venda de productes, i per això el març i l'abril de 1941, a les botigues de costum —segurament les que eren propietat de militants de la FET i de les JONS— es venien productes com ara el bacallà, l'arròs i el sucre als preus dictats per l'alcaldia. A pesar de tots els intents, el 16 de desembre de 1942, la Sección Harinas y Panificación de la Comisaría General de Abastamientos y Transportes, Delegación de Barcelona del Ministerio de Industria y Comercio, enviava quinze sacs de farina a Pineda, i el maig de 1943 les cartilles de racionament es renovaven normalment, i també, el 16 de març de 1946, «Debido a la extraordinaria carestía de los alimentos no se puede aceptar ningún huésped».⁶³

A Pineda, segons una relació de 1942, hi havia tretze empreses, i la major part eren de gènere de punt. Eren les que tenien més treballadors: Muñoz Fabril, S.A., Paulino Moreno, Joaquín Maresme, Reig i Tutó, Isidro Guri, Pascual Bou, Hijos de M. Alabau. Un altre tipus d'empresa era la tintoreria de la viuda de Boguña. També hi havia una empresa de cartó (d'Isidre Isern), dues de gasosa —una també feia glaç— (de Francisco Pimás i Pedro Ripoll) i dues de salar peix (de Francisco Calm i Francisco Pimás). Però aquestes indústries tenien dos-cents quaranta-un treballadors, cosa que vol dir que la majoria de la població treballava al camp durant aquells anys: «Todo el pueblo está ocupado en la recolección de patatas»,⁶⁴ «Se nota que hemos entrado ya en la época de la recolección de la patata temprana».⁶⁵ Així, a pesar que hi havia una indústria i uns treballadors que hi treballaven, l'economia local probablement es basava en l'agricultura. Pel que sabem, durant aquells anys els conreus principals eren la patata i els llegums i la majoria de la població treballava al camp. Alguns, com hem vist, ho feien a les indústries de la població o de poblacions

61. Escrit de Valerio Comas a un comerciant, el 29 de novembre de 1939.

62. Escrit de Valerio Comas a un comerciant, el 30 de novembre de 1939.

63. Diari de la Biblioteca Serra i Moret

64. Diari de la Biblioteca Serra i Moret, 6 de juny de 1940.

65. Diari de la Biblioteca Serra i Moret, 15 de maig de 1941.

propres, però és interessant veure que de les restriccions elèctriques a escala local, de 1945 a 1950, no sembla que se'n preocupessin gaire i es van produint —sembla que preocupaven més la bibliotecària que no pas l'Ajuntament o les empreses. Així, la indústria seria una activitat secundària i la pesca una activitat minoritària. L'agricultura era important, tant que «el jefe local expone la grave situación por que atraviesa el agro local ya que las bajas temperaturas han dañado todas las plantas en plena campaña de exportación»,⁶⁶ i també «el jefe local informa del apurado momento del agro local, ya que a raíz de las heladas de febrero, y con la justa intención de hacer algo de las pérdidas, fueron sembradas patatas, y después de la recogida resulta que no existe demanda, y se pagan al agricultor unos precios ruinosos».⁶⁷ Els anys següents, l'agricultura deixà de ser una activitat principal i passà a ser una activitat secundària. La indústria, principalment la tèxtil, juntament amb el desenvolupament del turisme van passar a ser les activitats predominants. Podem dir, doncs, que l'economia local va ser força semblant a la general en els anys 1942 (pa i patates), 1945 (grans restriccions elèctriques), 1954 (Espanya, un país agrícola), 1955 (apareix el turisme de masses;⁶⁸ en el cas de Pineda, el Consejo Local comença a preocupar-se per la manca de places hoteleres l'any 1959).

EL LLEURE

El lleure és un altre dels temes que ha estat poc investigat. Les notícies directes són poques i les fonts són menors: és a dir, hi ha carpetes d'entitats, fonts secundàries com ara la bibliografia i alguna font oral. Els esports més importants en aquells anys eren les curses de bicicletes i el bàsquet; creiem que per poder participar en aquests esports a escala oficial local i comarcal calia estar al Frente de Juventudes —per exemple, a la Festa Major de l'any 1942, els que volien participar en una cursa ciclista havien de presentar obligatòriament el carnet de la instrucció premilitar del Frente de Juventudes—, a les Juventudes de Acción Católica Española o a la CNS (Educación y Descanso), perquè cada organisme tenia un equip de bàsquet, i no n'hi havia d'altres d'oficials. Els anys cinquanta, va haver-hi només dos equips, el del Centre Cultural (afí a l'Església i a Acción Católica) i el Club de Bàsquet Pineda, dirigit per l'antic delegat del Frente de Juventudes. L'any 1952, es va crear la Unión Deportiva Pineda, amb l'aprovació de l'Ajuntament i, així, es van unificar tots els esports en una sola entitat. Altres esports com ara el ping-pong, la gimnàstica i la boxa es feien al Tívoli, un edifici amb cafè on es feia cinema, teatre i ball, que era propietat d'un dels prohoms del poble. El ping-pong també es feia al Frente de Juventudes, i si un jove volia jugar-hi s'havia d'apuntar com a militant. Quan va finalitzar la

66. AMPM, Actes del Consejo Local de la FET y de las JONS (1951-1960), 8 de febrer de 1956.

67. AMPM, Actes del Consejo Local de la FET y de las JONS (1951-1960), 7 de juny de 1956.

68. Francesc CABANA (2000), *37 anys de franquisme a Catalunya: Una visió econòmica*, Barcelona, Pòrtic.

Guerra Civil, Acción Católica i la CNS (Educación y Descanso) retornaren el teatre i els concerts musicals al Centre Cultural. Des de 1940 es van representar obres teatrals amb títol català, com ara *Els pastorets*, de Josep M. Folch i Torres, i van anar augmentant a partir de 1945. El mossèn donava vals de descompte per anar al Centre Cultural als que anaven a doctrina. En altres llocs també es feia teatre, però eren el Tívoli, La Constància i, anys més tard, el Delfos. El Tívoli era un cafè, i el Delfos era un cinema on a vegades es feia teatre. La Constància era un cafè sala de ball on a vegades es feien activitats d'Educación y Descanso.

A partir del dia 8 de novembre de l'any 1939, van retornar les sessions de cinema en dies laborables al Tívoli, i des del 29 d'octubre de 1940 es van projectar els noticiaris LUCE (italià) i UFA (alemany), que volien mostrar les bones qualitats del feixisme italià i del nacionalsocialisme alemany, però també el FOX-Movietone. A partir de 1942, el NO-DO va ser l'únic noticiari del franquisme. El Tívoli va projectar pel·lícules durant la Festa Major fins al 1948; el 1949, el cinema Delfos en prengué el relleu.

Pel que fa als balls populars, la dansa de la sardana es va ballar des de la Festa Major de l'any 1939, però es tractava d'una articulació política del poder franquista, ja que la incorporava com a dansa folklòrica regional d'Espanya. La primera etapa d'organització de les sardanes la dugué a terme Educación y Descanso, i després la Sección Femenina. Respecte als balls de saló per a parelles, amenitzats per orquestres, s'organitzaven per a les festes majors, festivitats i celebracions locals i nacionals; es feien al Tívoli i a La Constància, i molt més endavant a l'hotel Mont-Palau. Pel que fa a la cançó, un grup local que es deia Els Cantaires de Pineda i que cantava caramelles va retornar l'any 1948 al Centre Cultural i va interpretar-hi sarsueles en català i en castellà.

CONCLUSIONS

Per a nosaltres, el franquisme, seria, com diu Martí Marín (2000),⁶⁹ un model de règim feixista, perquè hi ha un antiliberalisme, la creació d'un partit jerarquitzat —la FET i de les JONS—, l'anticomunisme, l'autarquia, l'ideal de raça, l'ideal d'imperi, el concepte de *indissolubilitat nacional*, etc. Certament, es produeixen uns canvis, però les continuïtats són majors.

El primer franquisme a Pineda de Mar mostra unes similituds de caire general amb altres poblacions, però també s'observen algunes peculiaritats. En el cas de Pineda, la primera Comissió Gestora —segons les fonts que tenim— va durar més que les de l'Hospitalet i Blanes, i la segona Comissió no formaria part de les renovacions generalitzades que hi hagué els anys 1942, 1944 i 1945 o 1946, i els canvis que es van produir van ser per raons personals.

69. Martí MARÍN (2000), *Els ajuntaments franquistes a Catalunya*, Lleida, Pagès Editors.

Pel que fa al Referèndum de 1947, a Pineda, la situació va ser com la d'arreu, i es van produir coaccions de tota classe. Respecte a les eleccions de 1948 i 1951, hem de dir que no es van fer perquè es van produir proclamacions automàtiques de candidats, i perquè les votacions que es van fer van ser entre els membres de la junta de la mesa electoral i els candidats que es proposaven o presentaven —probablement eren més els proposats que no pas els presentats— i això pràcticament va durar fins als anys setanta. S'ha de tenir en compte, però, que Pineda no era cap de partit judicial.

En relació amb el personal polític de la FET i de les JONS, la majoria eren d'origen català i oriünds de la població. Políticament, havien estat afins a la Lliga o als partits anomenats *de dretes*, i la seva classe social era la dels terratinents, industrials i comerciants. A pesar d'això, creiem que hi havia una diferència entre els que sentien en cos i ànima el *Movimiento* i els que es van adaptar al franquisme, encara que tots van ser fidels a Franco. Els primers generalment van ser els excombatents i ex-captius franquistes —Francisco Ballester Durlán, Jaime Pujadas i Francisco Morell—; hi hauria probablement l'excepció de José María Vidal Casas. Els segons majoritàriament van ser els que s'havien passat a zona feixista, però que no havien combatut, o els que s'havien amagat dels republicans (Juan Tutó, Juan Llorens, etc.). Creiem que les actes del Consejo Local de la FET y de las JONS i les actes de l'Ajuntament corroboren la nostra tesi, a pesar que és evident que van existir uns enfrontaments personals probablement per una qüestió d'abastaments, però que això no explicaria la falta d'assistència durant uns nou anys al Consejo Local d'un exalcalde i excap local d'aquest partit (Juan Tutó), d'uns regidors i d'uns delegats sindicals. D'altra banda, la FET i de les JONS es va organitzar, però probablement no hi havia gaires militants i segurament no es van fer reunions durant els anys que Juan Tutó va ser alcalde i/o cap local —de 1939 a 1951 i de 1966 a 1975(?)—, a pesar que el Decret 313 (Burgos, 26 de novembre de 1937, Francisco Franco), sobre els estatuts de la FET i de les JONS (capítol III, Organización Local, article 15), diu que la «Jefatura local reunirá una vez al mes a los Delegados Locales de Servicios para examen de cuentas y asuntos de trámite». Certament, les reunions mensuals no es van fer, com hem vist, ni en els anys de les actes del Consejo Local, 1951-1961. I és interessant fer una comparació amb la de la població de Canet de Mar, respecte de la qual la revista *Pedracastell*, número 66 (gener-març, 1953), informa que el 4 de gener es va constituir el Consejo Local de la FET y de las JONS «de acuerdo con las disposiciones emanadas de la Secretaría General del Movimiento. La misión asignada es la de servir de órgano consultivo y asesor del Jefe local. En relación con las diversas Delegaciones de los distintos Servicios, tiende a orientar las actividades propias de cada una de ellas, al propio tiempo que coordinarlas. Entra en sus atribuciones organizar los actos públicos en las festividades políticas; estudiar los principales acontecimientos políticos, económicos y sociales de la localidad. De las reuniones que celebre el Consejo Local, aparte de levantarse la correspondiente acta, una copia de la misma ha de ser

cursada a la Jefatura Provincial del Movimiento para su estudio». Pel que es pot deduir, creiem que tant la FET i de les JONS de Pineda com la de Canet es van constituir des dels primers moments, però que van estar mancades de vigor, tot i que van fer el seu paper. Així, el franquisme, a escala local, és un feixisme que es basa en el caciquisme polític, el qual passa a dominar, en primer lloc, tots els moviments socials, i, després, els controla per no perdre el seu poder polític. Dins l'autarquia econòmica, com hem vist, l'economia local és majoritàriament agrícola fins als anys seixanta.

Respecte als mossens de l'església de Pineda, hem de dir que, com d'altres, van adquirir un destacat protagonisme en la vida política i social. El nacionalcatolicisme, com en altres poblacions, es va manifestar amb la restauració de l'església i dels elements religiosos de Pineda, amb les subvencions municipals a altres esglésies, amb l'assistència de les autoritats a les processons de la vila i a les d'altres poblacions, amb les conferències espirituals de la FET i de les JONS, del Frente de Juventudes i d'Acción Católica —generalment al Centre Cultural— i amb l'exercici del control de part del lleure (teatre).

Per acabar, el franquisme va suposar una ruptura amb la Segona República; va eliminar físicament, ideològicament i culturalment el bàndol republicà. Pineda no es diferencia d'altres poblacions: hi va haver persones executades, empresonades, bandejades, exiliades, depurades, etc.; l'anarquisme, el socialisme i el republicanisme, a escala local, van ser anul·lats; el catalanisme d'esquerres va desaparèixer, i als catalans de dretes no els va costar gens adaptar-se al nacionalisme espanyol perquè, en el fons, ja coincidia amb el seu ideal regionalista.

FONTS

- Arxiu Municipal de Pineda de Mar:
- Llibres d'actes del Ple. Sèrie 1.2.1. Administració general, del núm. 31 al 39 (1938-1954). El llibre núm. 32 no hi és.
 - Llibres d'actes de la Comissió de Govern (1949-1953).
 - Alcaldia. Bans, edictes. Sèrie 1,3 (1939-1953).
 - Expedients personals. Sèrie 1.6.4.
 - Correspondència. Sèrie 1.7 (1939-1954).
 - Pressupostos. Sèrie 2.2.2 (1939-1952).
 - Beneficència. Assistència social. Sèrie 4.
 - Eleccions municipals. Sèrie 10.1 (1934-1976).
 - Eleccions: Referéndum para la Ley de Sucesión. Sèrie 10.7. Capsa 219, exp. 3. 1947.
 - Llibres d'actes del Consejo Local de la FET y de las JONS (1951-1960).
 - Cultura. Entitats locals: 1) Carpeta de programes de la *Fiesta de liberación de Pineda* (1940-1959). 2) Carpeta d'*Educación y Descanso* (CNS). 3) Carpeta del

Frente de Juventudes (Auxilio Social). 4) Carpeta de la festa del 18 de juliol. 5) Carpeta de La Constància (teatre, cinema). 6) Carpeta de l'església. 7) Carpeta de l'Hermandad de Labradores y Ganaderos. 8) Carpeta del Tívoli (cafè, cinema). 9) Carpeta del cinema Delfos.

— Premsa local. *Full Parroquial* de l'església de Santa Maria de Pineda (1934-1954).

Arxiu Nacional de Catalunya:

— Microfilm procedent de l'Arxiu Històric Nacional, fons Guerra Civil (Salamanca), Sección Político-Social, lligall 194, núm. 2. Municipi de Pineda de Mar.

— Fons presó Model. Expedients processals.

Biblioteca Popular Manel Serra i Moret:

— Diaris de la Biblioteca Popular Manuel Serra i Moret (1935-1953).

— Col·lecció local: programes i cartells —diversa— (1939-1976).

ENTREVISTES

— M. C. C. (delegada de la Sección Femenina), 11 de febrer de 2000.

— F. M. M. (delegat del Servicio de Información e Investigación), 1 de març de 2001.

— R. C. C. (membre del Consejo Local de la FET y de las JONS, i regidor), 23 gener de 2003.

— J. M. A. (ciudadà de Pineda), 8 de març de 2003.

— J. M. I. (presoner en un camp de concentració), 29 de gener de 2003.

BIBLIOGRAFIA

BONASTRE I SANTOLÀRIA, Francesc (2004). «El franquisme a Pineda de Mar: El retorn del caciquisme?». *Sense memòria no hi ha futur. Actes de les III Jornades de Joves Historiadors i Historiadores de la Universitat de Barcelona*. Catarroja: Afers, p. 65-70.

FERRER, Josep; PUJADAS, Joan (1997). *Biblioteca Popular Manuel Serra i Moret: 75 anys d'història (1922-1997)*. Pineda de Mar. Ajuntament de Pineda de Mar.

